ΕΛΛΗΝΙΚΟ

ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Οι Άστεγοι στο Ηράκλειο Κρήτης : Απόψεις φοιτητών του τμήματος Κοινωνικής εργασίας

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ:

ΜΑΡΚΑΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΕΣ:

ΠΑΠΑΔΑΚΗ ΕΙΡΗΝΗ

ΚΑΝΑΚΗ ΑΡΤΕΜΗ

ΗΡΑΚΛΕΙΟ 2022

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^{Ο} Οι Άστεγοι, η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός στην Ελλάδα της οικονομικής κρίσης

1.1 Ιστορική Αναδρομή

1.2 Ορισμοί

1.3 Οι Άστεγοι στην Ελλάδα

1.4 Οι Άστεγοι Διεθνώς

1.5 Φτώχεια : Ορισμός – Αίτια – Συνέπειες

1.6 Η φτώχεια στην Ελλάδα και την Ευρώπη

1.7 Φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^{Ο} Η κοινωνική πρόνοια των αστέγων στην Ελλάδα και τα μέτρα καταπολέμησης της φτώχειας

2.1 Κρατικοί Φορείς

2.2 Ευρωπαϊκοί Φορείς

2.3 Προγράμματα στήριξης για τους αστέγους

2.4 Μέτρα για την καταπολέμηση της φτώχειας

Κεφαλαιο 3. Σκοπος ερευνας-ερευνητικα ερωτηματα**.**

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το φαινόμενο της φτώχειας αποτελεί μείζον πρόβλημα της σύγχρονης εποχής και ειδικότερα στη χώρα μας, το φαινόμενο αυτό έχει πάρει πλέον τρομακτικές διαστάσεις. Η Ελλάδα έχει τα υψηλότερα ποσοστά φτώχειας σε όλη την Ευρώπη, με ένα πολύ υψηλό ποσοστό του συνολικού της πληθυσμού να βρίσκεται κάτω από τα όρια της φτώχειας (ΟΚΕ, 2009).

Η φτώχεια ή απορία η ένδεια είναι ταυτόσημοι όροι. Χαρακτηρίζουν εκείνο τον πληθυσμό της πόλης που δεν έχει ενταχθεί σε ικανοποιητικό βαθμό στην κοινωνία της. Ο όρος «απόλυτη ένδεια» χρησιμοποιείται για να δηλώσει την κατάσταση του ατόμου που βρίσκεται κάτω από το επίπεδο συντήρησης, δηλαδή του ατόμου που αδυνατεί να συντηρήσει τον εαυτό του (Ζαϊμάκης και Κανδυλάκη, 2005).

Η φτώχεια συναντάται παγκοσμίως, είτε ως μαζική φτώχεια σε πολλές αναπτυσσόμενες χώρες, είτε ως νησίδες φτώχειας εν μέσω πλούτου στις αναπτυγμένες χώρες, είτε ως απώλεια των αναγκαίων πόρων διαβίωσης λόγω οικονομικής ύφεσης, είτε ως ξαφνική μετάπτωση σε συνθήκες ένδειας ως συνέπεια καταστροφής ή συγκρούσεων, είτε ως φτώχεια των χαμηλόμισθων εργαζομένων, είτε τέλος ως και πλήρη αποστέρηση των ατόμων χωρίς οικογενειακή υποστήριξη και χωρίς κάλυψη από τους κοινωνικούς θεσμούς και το δίχτυ ασφαλείας (Θεοδωρικάκου κ.α. , 2012).

Λόγω της οικονομικής κρίσης, η οποία έχει επιφέρει πολύ σημαντικές αλλαγές στην οικονομία, το φαινόμενο της φτώχειας έχει οξυνθεί στην Ελλάδα. Τα μέτρα λιτότητας που εφαρμόζονται με στόχο της μείωση των ελλειμμάτων, έχουν ως συνέπεια αλλαγές στην αγορά εργασίας. Οι ρυθμοί ανάπτυξης στην οικονομία μειώθηκαν ενώ παράλληλα αυξήθηκε ο πληθωρισμός. Επιπλέον, η πραγματική αξία των εισοδημάτων αυξήθηκε και οι μισθοί ακολούθησαν αντιστρόφως ανάλογη πορεία (ΟΚΕ, 2009).

Η οικονομική κρίση, η ανεργία και η φτώχεια, σε συνδυασμό με την ανεπαρκή κρατική πρόνοια, οδήγησαν τα ποσοστά των αστέγων που ζουν στη χώρα μας, στα ύψη. Οι κοινωνικές δαπάνες ήταν ούτως ή άλλος πολύ μειωμένες σε σχέση με αυτές άλλων ευρωπαϊκών χωρών, επομένως μετά και την εφαρμογή των μέτρων λιτότητας, συρρικνώθηκαν (Κλίμακα, 2011).

Σύμφωνα με το άρθρο 29 του Νόμου 4052/2012 (ΦΕΚ Α'41/01/03/2012) "Νόμος αρμοδιότητας Υπουργείων Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης και Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης ως άστεγοι ορίζονται: *«όλα τα άτομα που διαμένουν στη χώρα, τα οποία στερούνται πρόσβασης ή έχουν επισφαλή πρόσβαση σε επαρκή ιδιόκτητη, ενοικιαζόμενη ή παραχωρημένη κατοικία που πληροί τις αναγκαίες τεχνικές προδιαγραφές και διαθέτει τις βασικές υπηρεσίες ύδρευσης και ηλεκτροδότησης. Στους αστέγους περιλαμβάνονται ιδίως αυτοί που διαβιούν στο δρόμο, σε ξενώνες, αυτοί που φιλοξενούνται από ανάγκη προσωρινά σε ιδρύματα ή άλλες κλειστές δομές, καθώς και αυτοί που διαβιούν σε ακατάλληλο καταλύματα»* (http://www.ministryofjustice.gr ,).

Το φαινόμενο των αστέγων εμφανίστηκε στην Ελλάδα για πρώτη φορά τη δεκαετία του ‘90 και συνδέθηκε με την μαζική εισροή μεταναστών και αιτούντων άσυλο. Τα άτυπα κοινωνικά και οικογενειακά δίκτυα ως ο κύριος παραδοσιακά υποστηρικτικός μηχανισμός αντιμετώπισης των προβλημάτων στέγασης των μελών της οικογένειας εικάζεται πως είναι η αιτία της καθυστέρησης της εμφάνισης του συγκεκριμένου φαινομένου στην Ελλάδα, συγκριτικά με άλλες ευρωπαϊκές χώρες.

Οι αλλαγές των τελευταίων χρόνων – κυρίως από το 1990 και μετά - ως προς την δομή της οικογένειας, των σχέσεων αλληλεγγύης και την συνοχή των διαπροσωπικών δικτύων, έχουν συμβάλει στη ταχύτατη αύξηση του προβλήματος της έλλειψης στέγης, το οποίο αφορά τόσο στους αλλοδαπούς όσο και τους γηγενείς. Τα τελευταία χρόνια οι άστεγοι στην χώρα μας αποτελούν μια ορατή κοινωνική πραγματικότητα, ιδιαίτερα στα μεγάλα αστικά κέντρα. Παράλληλα, ενώ οι περισσότεροι αγνοούν την ύπαρξη ενός αρκετά υψηλού ποσοστού αστέγων, το φαινόμενο αυτό δυστυχώς έχει πολύ μεγαλύτερη έκταση από αυτή που αντιλαμβανόμαστε (Μητράκος και Τσακόγλου, 2012).

Παρά τις μελέτες που έχουν διεξαχθεί αναφορικά με τους αστέγους (Λαμπρινίδης κ.α., 2010), θεωρούμε πως το μείζον αυτό πρόβλημα δεν έχει ερευνηθεί αναλογικά με τη σημαντικότητά του. Με τη πτυχιακή μας εργασία στοχεύουμε να εστιάσουμε στο φαινόμενο της έλλειψης στέγης, καθώς και να διερευνήσουμε σε βάθος τις απόψεις των φοιτητών που εχουν συμμετάσχει εθελοντικά ή που εργάζονται σε κοινωνικές υπηρεσίες του Δήμου Ηρακλείου, σχετικά με τα μέτρα κοινωνικής πολιτικής του Κράτους Πρόνοιας και τα μέτρα πρόληψης και αντιμετώπισης του προβλήματος.Η έλλειψη στέγης ενέχει μεγάλο κίνδυνο για την κοινωνική συνοχή και

επομένως το φαινόμενο αυτό επιβάλλεται να διερευνηθεί ουσιαστικά (Μητράκος και Τσακόγλου, 2012).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο Οι Άστεγοι, η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός στην Ελλάδα της οικονομικής κρίσης

1.1 Ιστορική Αναδρομή

Το φαινόμενο έλλειψης στέγης δεν είναι κάτι που εμφανίστηκε πρόσφατα. Η εμφάνιση του, ουσιαστικά συμπίπτει με την δημιουργία των πόλεων και των μεγάλων αστικών κέντρων. Βέβαια, το φαινόμενο «άστεγοι», όπως και τον όρο «επαίτης», τα συναντάμε από αρχαιοτάτων χρόνων. Κατά τη κλασσική περίοδο, ο όρος «πένης» αφορούσε σε εκείνον που κατείχε ένα μικρό κομμάτι γης, ενώ η λέξη «πτωχός» αναφερόταν σε εκείνον που δεν είχε στέγη και ζητιάνευε στους δρόμους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα από την αρχαιότητα, αποτελεί ο φιλόσοφος Διογένης, ο οποίος ζούσε μέσα σε ένα πιθάρι και ζητιάνευε για φαγητό (Σκραπαρλής, 2013).

Οι πρώτες διεργασίες για το ζήτημα των αστέγων χρονολογούνται περίπου το 1960 και αφορούν κυρίως την Ευρώπη και την Αμερική. Στην Ελλάδα, αρχίσαμε να ασχολούμαστε σοβαρά με το πρόβλημα στις αρχές του 1990. Αυτό συνέπεσε με την μεγάλη εισροή μεταναστών που προέρχονταν κυρίως από χώρες της Πρώην Σοβιετικής Ένωσης και την Αλβανία (Κλίμακα, 2011).

Πολύ σύντομα, όμως, φάνηκε πως το πρόβλημα έλλειψης στέγης δεν αφορούσε μόνο τους μετανάστες αλλά και τον ντόπιο πληθυσμό. Τα τελευταία 20 χρόνια υπάρχουν μεγάλες αλλαγές στα κοινωνικά και οικονομικά δεδομένα της Ελλάδας. Από τη μια υπάρχει ένα τεράστιο μεταναστευτικό ρεύμα και από την άλλη η εμφάνιση της διεθνούς οικονομικής κρίσης, η οποία πλήττει την χώρα μας με ολέθριες συνέπειες, έχουν εντείνει σε ανησυχητικό βαθμό το φαινόμενο των αστέγων (Σαπουνάκης, 2014).

1.2 Ορισμοί

Χρησιμοποιώντας έναν πολύ γενικό και απλουστευμένο ορισμό θα μπορούσα να πούμε πως, άστεγος θεωρείται οποιοσδήποτε στερείται παντελώς οποιουδήποτε καταλύματος. Πρόκειται όμως για έναν ορισμό που αποκλείει χιλιάδες συνανθρώπους μας, περιορίζοντας κατά πολύ τον πληθυσμό που αντιμετωπίζει πρόβλημα. Για παράδειγμα αποκλείει ανθρώπους που ζουν στοιβαγμένοι σε σπίτια - τρώγλες, στερούμενοι συχνά τα στοιχειώδη (μπάνιο, κουζίνα κλπ.), χιλιάδες μετανάστες και πολιτικούς πρόσφυγες που ζουν σε καταυλισμούς και γκέτο, χιλιάδες Ρομά που ζουν

σε καταυλισμούς με έλλειψη στοιχειωδών υποδομών (νερό, ηλεκτρικό, αποχέτευση κλπ.), όπως και πολλές άλλες κατηγορίες πολιτών.

Η έλλειψη στέγης είναι ένα από τα κύρια προβλήματα που συμπεριλαμβάνει η Στρατηγική για την Κοινωνική Προστασία και Ενσωμάτωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η πρόληψη της έλλειψης στέγης και η στέγαση των αστέγων απαιτεί την κατανόηση των διαδικασιών που οδηγούν σε αυτήν και άρα μια ευρεία αντίληψη για το τι σημαίνει έλλειψη στέγης (FEANTSA).

Η FEANTSA (Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία των οργανώσεων που εργάζονται με τους αστέγους) έχει αναπτύξει μια τυπολογία για την έλλειψη στέγης και τον αποκλεισμό από την κατοικία, που ονομάζεται ETHOS. Η τυπολογία αυτή ξεκινάει από την κατανόηση του ότι υπάρχουν τρεις παράμετροι που συνιστούν την έννοια του «σπιτιού», η έλλειψη των οποίων περιγράφει την έλλειψη στέγης (FEANTSA) :

- το να έχει κάποιος σπίτι σημαίνει ότι έχει ένα κατάλληλο - οίκημα (ή χώρο), στο οποίο το άτομο και η οικογένεια του έχουν την αποκλειστική κυριότητα (φυσική διάσταση),
- το να είναι κανείς σε θέση να διαθέτει προσωπικό χώρο και να απολαμβάνει τις κοινωνικές του σχέσεις (κοινωνική διάσταση)
- το να έχει κανείς έναν νόμιμο τίτλο για την ιδιοκτησία ενός χώρου (νομική διάσταση).

Αυτή η ανάλυση οδηγεί στις 4 κύριες διαφοροποιήσεις (FEANTSA, 2017) :

- Άστεγοι στον δρόμο
- Έλλειψη κατοικίας
- Επισφαλής στέγη
- Ανεπαρκής ή Ακατάλληλη στέγη

Όλες οι παραπάνω υποδηλώνουν την έλλειψη σπιτιού. Κατά συνέπεια η τυπολογία ETHOS κατατάσσει τους ανθρώπους που είναι άστεγοι σύμφωνα με τις συνθήκες διαβίωσης και στέγασης: Οι 4 αυτές βασικές εννοιολογικές κατηγορίες χωρίζονται σε 13 υποκατηγορίες σύμφωνα με επιμέρους λειτουργικούς ορισμούς, ώστε να μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την καταγραφή και την χαρτογράφηση του

προβλήματος, την εξέλιξη και παρακολούθηση του φαινόμενου και την αξιολόγησή του (FEANTSA, 2017).

Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζονται αναλυτικά οι υποκατηγορίες (FEANTSA, 2017) :

Πίνακας 1. Ευρωπαϊκή τυπολογία για την έλλειψη στέγης και τον αποκλεισμό από την κατοικία

Άστεγοι στο δρόμο	**1. Άνθρωποι που ζουν στο δρόμο**	**Διαμονή σε δημόσιους χώρους ή εξωτερικούς χώρους**	**Διαμονή στο δρόμο ή σε δημόσιους χώρους, χωρίς το κατάλυμα να μπορεί να θεωρηθεί τόπος κατοικίας**
	2. Διαμονή σε χώρους για επείγουσες περιπτώσεις	**Διανυκτέρευση σε ξενώνες ύπνου**	**Άνθρωποι χωρίς σταθερό τόπο διαμονής, που χρησιμοποιούν για διανυκτέρευση υποβαθμισμένα καταλύματα.**
Στερούμενοι κατοικίας	3. Διαμονή σε ξενώνες για αστέγους	Προσωρινή παραμονή σε ξενώνα για αστέγους Υποστηριζόμενη διαμονή σε μεταβατικό στάδιο	Ο χρόνος παραμονής ορίζεται να είναι σύντομος
	4. Διαμονή σε κέντρα φιλοξενίας γυναικών	Διαμονή σε ξενώνες για γυναίκες	Σύντομη φιλοξενία γυναικών, που έχουν βιώσει ενδοοικογενειακή βία
	5. Διαμονή σε κέντρα για μετανάστες	Προσωρινή φιλοξενία σε κέντρα υποδοχής για αιτούντες άσυλο Προσωρινή φιλοξενία για μετανάστες	Βραχυχρόνια φιλοξενία σε χώρους υποδοχής λόγω νομικής εκκρεμότητας
	6. Πρόσωπα που φεύγουν από Ιδρύματα	Εξιτήριο από σωφρονιστικά καταστήματα – Αποφυλακιζόμενοι Εξιτήριο από Ψυχιατρεία και άλλα Νοσοκομεία Λήξη προγραμμάτων παιδικής προστασίας	Δεν υπάρχει άλλη κατοικία πριν την αποφυλάκιση Παράταση της νοσηλείας λόγω της έλλειψης στέγης
	7. Πρόσωπα που λαμβάνουν		

	μακροχρόνια υποστήριξη	Στεγαστική φροντίδα για ηλικιωμένους αστέγους Υποστηριζόμενη διαμονή για πρώην αστέγους	Διαμονή μακράς διαρκείας και παροχή φροντίδας
Άνθρωποι που ζουν σε επισφαλείς συνθήκες στέγασης	8. Άνθρωποι που ζουν σε επισφαλή κατοικία	Προσωρινή φιλοξενία σε συγγενείς ή φίλους Προσωρινή διαμονή σε συμβατική κατοικία Διαμονή σε καθεστώς παράνομης ή παράτυπης υπενοικίασης Παράνομη καταπάτηση γης (για στεγαστικό σκοπό)	Προσωρινή διαμονή σε συμβατική κατοικία αλλά όχι σε κανονική και μόνιμη λόγω έλλειψης στέγης Διαμονή χωρίς νόμιμη ενοικίαση - παράνομη κατάληψη Καταπάτηση γης χωρίς νόμιμα δικαιώματα
	9. Άνθρωποι που ζουν υπό την απειλή έξωσης	Αναγκαστική έξωση με δικαστική εντολή Κατάσχεση ιδιόκτητης κατοικίας	Εντολή έξωσης σε ισχύ/Δικαστική εντολή για κατάσχεση
	10. Πρόσωπα που ζουν υπό την απειλή βίας	Διαμονή στην οικογενειακή εστία με καταγραμμένα από την αστυνομία περιστατικά βίας	Όταν η αστυνομία λαμβάνει μέτρα για να εξασφαλίσει ασφαλή διαμονή σε θύματα ενδοοικογενειακής βίας
Διαβίωση σε ακατάλληλα καταλύματα	11. Άνθρωποι που ζουν σε προσωρινά ή πρόχειρα καταλύματα	Τροχόσπιτα — Αυτοκίνητα Μη συμβατικές κατασκευές Προσωρινές κατασκευές	Δεν προορίζονται για μόνιμη διαμονή Αυτοσχέδιες κατασκευές, παραπήγματα ή παράγκες Ημι-μόνιμες κατασκευές, λυόμενα ή container
	12. Άνθρωποι που ζουν σε ακατάλληλα καταλύματα	Κατειλημμένα κτίρια ακατάλληλα για κατοίκηση	Χώροι που θεωρούνται ακατάλληλοι για κατοίκηση σύμφωνα με την υπάρχουσα νομοθεσία
	13. Διαμονή υπερβολικά μεγάλου ανθρώπων στον ίδιο χώρο	Υπέρβαση του ανώτατου επιτρεπτού ορίου συνωστισμού σε κατοικία	Υπέρβαση του ανώτατου επιτρεπτού εθνικού ορίου ανθρώπων ανά χρησιμοποιούμενο δωμάτιο ή επιφάνεια κατοικίας ανά άτομο

1.3 Οι Άστεγοι στην Ελλάδα

Το πρόβλημα της έλλειψης στέγης άργησε πολύ να γίνει αισθητό στην Ελλάδα σε σχέση με άλλες Ευρωπαϊκές χώρες. Οι άστεγοι που ζουν και κοιμούνται στους δρόμους είναι ένα φαινόμενο που συναντάμε πλέον πολύ συχνά, ιδιαίτερα στα μεγάλα αστικά κέντρα (Βρυχέα, 1996).

Στη χώρα μας παρατηρείται αύξηση του φαινομένου κακής στέγασης σε καθεστώς ιδιοκατοίκησης καθώς και φαινόμενα συγκατοίκησης μεγάλου αριθμού ατόμων σε μικρούς χώρους. Επιπλέον, υπάρχουν άτομα που βιώνουν καταστάσεις πλήρους αστεγίας, με συνέπεια να υπάρχουν αλλαγές στις κοινωνικές και οικογενειακές δομές (Βρυχέα, 1996).

Σύμφωνα με αυτή την πραγματικότητα, στην Ελλάδα υπολογίζεται πως (Βρυχέα, 1996) :

- Το 65% των νοικοκυριών που βρίσκονται σε καθεστώς ιδιοκατοίκησης δεν είναι επαρκώς στεγασμένοι
- Το 1/3 περίπου των νοικοκυριών ζουν σε συνθήκες πυκνοκατοίκησης
- Όσοι ζουν σε προσφυγικούς συνοικισμούς ή εργατικές κατοικίες, βρίσκονται σε συνεχή υποβάθμιση
- Οι μετανάστες και οι πρόσφυγες βρίσκονται σε αναζήτηση στέγης

Σύμφωνα με έρευνες που πραγματοποιήθηκαν το 2011, η Ελλάδα μετρούσε ήδη 20.000 αστέγους που συγκεντρώνονταν κυρίως στα μεγάλα αστικά κέντρα (Αθήνα και Θεσσαλονίκη) (Κλίμακα, 2011). Η πρώτη επίσημη καταγραφή αστέγων, πραγματοποιήθηκε το 2009, όπου διαπιστώθηκε πως οι άστεγοι ανέρχονταν στους 7.720 πανελλαδικά, χωρίς να συμπεριλαμβάνονται οι Ρομά, οι πρόσφυγες και οι μετανάστες (Άρσις, 2010).

Σύμφωνα με έρευνα που πραγματοποίησε η Κλίμακα την περίοδο 2007 – 2011, στην Αθήνα με δείγμα 214 άτομα, προέκυψαν τα εξής (Θεοδωρικάκου κ.α., 2012) :

- Το 82,2% των αστέγων ήταν άνδρες
- Το 60,7% ήταν μεταξύ 41 – 55 ετών
- Το 89,7% ήταν ελληνικής καταγωγής
- Το 42% ήταν άγαμοι

- Το 53% δεν είχε αποκτήσει παιδιά
- Μόλις το 2,8% από αυτούς ήταν αναλφάβητοι

Όσον αφορά στο που κοιμόταν, στην ίδια έρευνα, διαπιστώθηκε πως (Θεοδωρικάκου κ.α., 2012) :

- Το 63,8% κοιμόταν μόνο σε υπαίθριους χώρους τουλάχιστον τον τελευταίο ένα χρόνο
- Το 10,5% κοιμόταν στο αυτοκίνητο
- Το 14,3% είχε καταφύγει τουλάχιστον μια φορά σε κάποιο νοσοκομείο προκειμένου να περάσει τη νύχτα

Η ίδια έρευνα, ανέδειξε πως το 64,8% ήταν άστεγοι λιγότερο από 2 χρόνια, ενώ το 50% του δείγματος δεν αισθάνονταν ασφάλεια. Πιο συγκεκριμένα (Θεοδωρικάκου κ.α., 2012) :

- Το 41,1% είχε πέσει θύμα ληστείας τουλάχιστον μια φορά
- Το 1/3 του δείγματος είχε κακοποιηθεί τουλάχιστον μια φορά
- Το 21,05% των γυναικών του δείγματος, είχε κακοποιηθεί σεξουαλικά τουλάχιστον μια φορά

Από το δείγμα που συμμετείχε στην έρευνα, οι περισσότεροι ανέφεραν πως ο φορέας που μπορεί να βοηθήσει περισσότερο είναι οι διάφορες οργανώσεις, ενώ η συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος θεωρεί πως ο καλύτερος τρόπος αντιμετώπισης του φαινομένου, είναι η πρόληψη (Θεοδωρικάκου κ.α., 2012).

Γεγονός είναι, πως, η παρέμβαση του ελληνικού κράτους σε ζητήματα στέγασης ήταν ανέκαθεν περιορισμένη και οι όποιες παρεμβάσεις πραγματοποιούνταν μόνο έπειτα από κάποια έκτακτη ανάγκη (πόλεμος, φυσικές καταστροφές κλπ.). Παρόλα αυτά, τα τελευταία χρόνια και έπειτα από την οικονομική ύφεση που πλήττει και τη χώρα μας, παρατηρούνται δράσεις και πρωτοβουλίες από συλλόγους, μη κυβερνητικές οργανώσεις και εθελοντικές ομάδες, που στόχο έχουν να βοηθήσουν και να στηρίξουν την ευάλωτοι αυτή κοινωνική ομάδα των αστέγων (Μπουρίκος, 2013).

1.4 Οι Άστεγοι Διεθνώς

Το φαινόμενο των αστέγων αποτελεί παγκόσμιο πρόβλημα που έχει λάβει πολύ μεγάλες διαστάσεις. Σε διεθνές επίπεδο, υπολογίζεται πως υπάρχουν περισσότεροι από 100 εκατομμύρια άστεγοι, ενώ πάνω από 50 εκατομμύρια παιδιά ζουν στο δρόμο. Παράλληλα, περίπου 600 εκατομμύρια ανθρωποι σε πόλεις ανεπτυγμένων χωρών, ζουν σε επισφαλείς κατοικίες και κινδυνεύουν να μείνουν χωρίς στέγη. Στις ΗΠΑ οι άστεγοι υπολογίζονται περίπου στις 700.000 (Ζαραφωνίτου, 2012).

Σύμφωνα με έρευνα του Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου για τους αστέγους που πραγματοποιήθηκε το 2011, παρατηρήθηκε μεγάλος αριθμό γυναικών και νεαρής ηλικίας ατόμων που ήταν άστεγοι και παράλληλα βρέθηκε μεγάλος αριθμός μεταναστών και αιτούντων άσυλο, οι οποίοι δεν είχαν τα απαιτούμενα νομιμοποιημένα έγγραφα (Ζαραφωνίτου, 2012).

Το φαινόμενο της έλλειψης στέγης δεν έχει τη θέση που το αναλογεί στην εθνική μας νομοθεσία και στη συνείδηση μας, ωστόσο, στην Ευρώπη γίνονται ενέργειες για την αντιμετώπιση του. Πιο αναλυτικά (Ζαραφωνίτου, 2012) :

- Στην Γαλλία, οι τοπικές αρχές συνεργάζονται με την ομοσπονδία ιδιοκτητών και ενοικιαστών και με επίσημες εθελοντικές οργανώσεις που δρουν για τη στήριξη των αστέγων. Επίσης, δίνεται μεγάλη έμφαση τόσο στην εύρεση στέγης, όσο και στην κοινωνική επανένταξη.
- Στην Δανία, υπάρχει μηχανισμός που ανιχνεύει την περίπτωση έξωσης, ενώ οι τοπικές αρχές καταλαμβάνουν και αξιοποιούν κάθε τέταρτο σπίτι που ερημώνει
- Στην Αγγλία, παρέχονται δημοτικά διαμερίσματα με πολύ χαμηλά ενοίκια σε άτομα που έχουν χαμηλό εισόδημα ή άπορους δημότες.
- Στο Εδιμβούργο, υπάρχουν μεταξύ άλλων εθελοντές, οι οποίοι βοηθούν και στηρίζουν άπορους/αστέγους και παράλληλα αναλαμβάνουν να τους βρουν εργασία.
- Στη Μαδρίτη, υπάρχει το δημοτικό κέντρο αστέγων, το οποίο παρέχει μεταξύ άλλων, δωρεάν εισιτήρια για τα μέσα μαζικής μεταφοράς.
- Στη Φιλανδία, εφαρμόζεται μια ολοκληρωμένη πρακτική που αφορά τη στέγαση, επικεντρωμένη στο μοντέλο «Πρώτα Στέγαση» (Housing First).

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί πως, οι χώρες που κάνουν συχνή καταγραφή των αστέγων καθώς και των αναγκών τους, είναι πολύ λίγες. Μεταξύ αυτών είναι η Αγγλία, η Δανία, η Νορβηγία, η Ιρλανδία και η Φιλανδία (Ζαραφωνίτου, 2012).

1.5 Φτώχεια: Ορισμός – Αίτια – Συνέπειες

Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, η φτώχεια είναι γονέας της επανάστασης και του εγκλήματος. Ο ίδιος επίσης υποστήριξε πως φτώχεια χωρίς χρέη είναι μεγάλος πλούτος. Ο Galbraith (1958) στο γνωστό του έργο «Η κοινωνία της αφθονίας», αναφέρει ότι οι άνθρωποι πλήττονται από φτώχεια όταν το εισόδημά τους, παρόλο που τους εξασφαλίζει τα αναγκαία προς επιβίωση, είναι σημαντικά χαμηλότερο της κοινότητας. Ουσιαστικά αδυνατούν να έχουν ό,τι θεωρείται ως ελάχιστα αξιοπρεπές και δεν μπορούν να ξεφύγουν από την κατάσταση αυτή, έτσι θεωρούνται από την υπόλοιπη κοινότητα ως αναξιοπρεπείς (Μπαλούρδος, 2012).

Το 1995, στη διάσκεψη της Κοπεγχάγης για την κοινωνική ανάπτυξη που διοργανώθηκε από τον ΟΗΕ η φτώχεια ορίστηκε ως μία κατάσταση η οποία χαρακτηρίζεται από την στέρηση βασικών ανθρώπινων αναγκών όπως είναι το φαγητό, το πόσιμο νερό, οι βασικές παροχές υγιεινής, υγείας, στέγης, μόρφωσης και πληροφόρησης. Εξαρτάται μάλιστα, τόσο από το εισόδημα όσο και από την πρόσβαση στις υπηρεσίες (United Nations, 1995).

Για τον Townsend, (1979), η φτώχεια ορίζεται ως ανεπάρκεια πόρων που έχει αποτέλεσμα τον ουσιαστικό αποκλεισμό του ατόμου ή της οικογένειάς του από το συνηθισμένο επίπεδο διαβίωσης, καθώς και από τη συμμετοχή του στις συνήθειες και δραστηριότητες της κοινωνίας που ζει. Έτσι, σύμφωνα με τον ίδιο συγγραφέα η διαχωριστική γραμμή μεταξύ φτωχών και μη φτωχών θα έπρεπε να αναζητηθεί στη στέρηση ή τη μη στέρηση ενός ατόμου / νοικοκυριού από τον κυρίαρχο σε μια δεδομένη κοινωνία «τρόπο ζωής».

Για τον Ringen (1987), ένα άτομο / νοικοκυριό είναι πραγματικά φτωχό αν στερείται πόρων (κυρίως εισοδήματος) ή έχει φτωχές εκβάσεις σε όρους συνθηκών διαβίωσης και δραστηριοτήτων. Στην πρώτη περίπτωση, η φτώχεια προσεγγίζεται έμμεσα μέσω παραγόντων που προσδιορίζουν τον τρόπο ζωής, στη δεύτερη περίπτωση, η φτώχεια ορίζεται άμεσα ανάλογα με το βαθμό στέρησης σε συνιστώσες του τρόπου ζωής. Οι Gordon κ.ά. (2000), θεωρούν ότι οι δύο αυτές προσεγγίσεις πρέπει

να αντιμετωπίζονται ως συμπληρωματικές: Κάποιος είναι φτωχός αν έχει χαμηλό επίπεδο διαβίωσης ή / και χαμηλό εισόδημα.

Η ΟΚΕ (2009), καθόρισε τα κυριότερα αίτια που οδηγούν στην φτώχεια, ως εξής:

- *Ανεργία :* αποτελεί ίσως τον βασικότερο παράγοντα φτώχειας καθώς συνεπάγεται την έλλειψη δυνατότητας εξασφάλισης πόρων για την ικανοποίηση αναγκών.
- *Χαμηλό εισόδημα :* σε αυτή την περίπτωση υπάρχει ναι μεν εισόδημα, ωστόσο δεν επαρκεί για την κάλυψη των αναγκών.
- *Ανισοκατανομή του εισοδήματος :* η άνιση κατανομή του εισοδήματος αποτελεί σημαντικό παράγοντα φτώχειας. Η Ελλάδα αφιερώνει πολύ περιορισμένους πόρους για την ενίσχυση της απασχόλησης και την καταπολέμηση της ανεργίας.
- *Ανεπάρκεια Δημόσιας Εκπαίδευσης και Επαγγελματικής Κατάρτισης :* Παρόλο που το εκπαιδευτικό σύστημα στην Ελλάδα είναι δημόσιο και αυτό συνεπάγεται ίσες ευκαιρίες για όλους, παρατηρούνται ανισότητες σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες και ιδιαίτερα στην Τριτοβάθμια.
- *Πρόσβαση στις υπηρεσίες υγείας :* στην Ελλάδα υπάρχουν προβλήματα που αφορούν στην πρόσβαση στην υγεία, στην ποιότητα των υπηρεσιών και στην μη εφαρμογή των μέτρων, γεγονότα που εντείνουν τις εισοδηματικές ανισότητες και ευνοούν το φαινόμενο της φτώχειας.

Είναι γεγονός πως, στην οικονομική κρίση υπάρχουν ομάδες πληθυσμού που είναι ιδιαίτερα ευάλωτες και υπάρχει ένας ιδιαίτερα αυξημένος κίνδυνος ανάπτυξης μιας προσωπικής διαδρομής στη φτώχεια. Μεσοπρόθεσμα, τα φτωχά νοικοκυριά τα οποία διαθέτουν λιγότερα περιουσιακά στοιχεία, περιορισμένες δυνατότητες αντίδρασης, και λιγότερη πρόσβαση σε τραπεζικές υπηρεσίες και προϊόντα, ενδεχομένως να βιώσουν βαθύτερη, πιο ακραία ίσως και απόλυτη φτώχεια. Βραχυχρόνια ωστόσο πλήττονται όσοι βρίσκονται «κοντά στη φτώχεια», ενώ επηρεάζονται και νέες ομάδες που διαφορετικά δε θα είχαν επηρεαστεί (Μπαλούρδος, 2012).

Ο απροσδόκητος αποκλεισμός τους από την προστασία του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης, η αναπάντεχη μετάβασή τους –λόγω της οικονομικής κρίσης και ιδιαίτερα της αναδιάρθρωσης της αγοράς εργασίας– μεταξύ των φτωχών και η αντιμετώπιση άλλων πιθανών προβλημάτων (π.χ. κρίση της οικογένειας, υπερχρέωση και αδυναμία χρήσης υπηρεσιών που παραδοσιακά απευθύνονται οι φτωχοί), ενδεχομένως να τους παγιδεύσει στη φτώχεια (Μπαλούρδος, 2012).

Πιο συνοπτικά θα μπορούσε να πούμε, πως το να ζει κάποιος σε συνθήκες «φτώχειας», συνεπάγεται (Μπαλούρδος, 2012) :

- Απομόνωση και εγκατάλειψη από τις υπηρεσίες του κοινωνικού κράτους, έλλειψη πληροφόρησης και στήριξης από άτυπα δίκτυα (συγγενείς, φίλους γείτονες)
- Έλλειψη ελπίδας - να αισθάνεται κανείς ανίσχυρος να επηρεάσει διαφορετικά τα θέματα που τον αφορούν
- Αισθήματα ανημποριάς και μοναξιάς
- Αδυναμία εξασφάλισης μιας αξιοπρεπούς στέγης
- Προβλήματα πρόσβασης σε πολύ βασικές ανάγκες, όπως : νερό, θέρμανση και ηλεκτρισμό ή να αγοράσει νέα ενδύματα και τα καθημερινά για τη διαβίωση απαραίτητα τρόφιμα
- Αδυναμία εξασφάλισης ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης
- Αδυναμία αποταμίευσης
- Ανεργία
- Αίσθημα ανασφάλειας
- Αύξηση των οφειλών/χρεών
- Έλλειψη σταθερής εργασίας
- Ρατσιστικές τάσεις (π.χ. να θεωρεί κάποιος πως η ανεργία οφείλεται στην έλευση μεταναστών)

1.6 Η φτώχεια στην Ελλάδα και την Ευρώπη

Αρκετά χρόνια, πριν τη σημερινή κρίση, κάποιοι ειδικοί αναλυτές όπως ο Peter Townsend και ο David Gordon (2000 : 9), είχαν επισημάνει ότι στην Ευρώπη, τις τελευταίες δύο δεκαετίες του 20ου αιώνα, *«η κοινωνική πόλωση φαίνεται να έχει*

επιταχυνθεί επειδή οι αποδοχές και η αγορά εργασίας απορυθμίζονται, η προοδευτική φορολογία μειώνεται, οι κοινωνικές παροχές με έλεγχο του εισοδήματος διευρύνεται, ενώ ταυτόχρονα η κοινωνική ασφάλιση αποδυναμώνεται και οι δημόσιες επιχειρήσεις, οργανισμοί και υπηρεσίες ουσιαστικά ιδιωτικοποιούνται».

Σήμερα αυτό αποτελεί ένα πραγματικό γεγονός σε εξέλιξη, το οποίο διαχρονικά εντείνεται και επιδεινώνεται. Είναι επίσης δεδομένο ότι η χρηματοπιστωτική κρίση έχει επηρεάσει σημαντικά τη χώρα μας και οι επιπτώσεις της δεν περιορίζονται μόνον σε αυτούς που αδυνατούν να αντεπεξέλθουν στην κάλυψη των βασικών τους αναγκών ή στους ανθρώπους που έχασαν τη δουλειά τους αλλά και σε πολλές οικογένειες που αντιμετωπίζουν πλέον το μέλλον τους με αβεβαιότητα (Μπαλούρδος, 2012).

Καθώς η οικονομική κρίση πλήττει πρώτα τον εργαζόμενο πληθυσμό, δύο άμεσες επιπτώσεις είναι η αύξηση της ανεργίας και η μείωση των μισθών. Ως αποτέλεσμα, το διάμεσο εισόδημα μειώνεται και σε περίπτωση που οι κοινωνικές παροχές παραμένουν σταθερές, αυτό μετατοπίζει τη σχετική θέση των εργαζομένων σε σχέση με το όριο φτώχειας (το οποίο έχει επηρεαστεί από την εισοδηματική μείωση). Άτομα με εισόδημα ελαφρώς κάτω από το εισοδηματικό όριο φτώχειας μπορεί να έχουν μετακινηθεί πάνω από αυτό, παρ' ό,τι η οικονομική τους κατάσταση δεν έχει αλλάξει ή ακόμη έχει γίνει και χειρότερη. Επομένως η οποιαδήποτε βελτίωση του σχετικού δείκτη μπορεί να είναι παραπλανητική (Μπαλούρδος, 2012).

Για παράδειγμα, το 2010 στην Ισπανία και στη Σλοβενία το ποσοστό φτώχειας έχει αυξηθεί, παρά τη μείωση του ορίου φτώχειας, φανερώνοντας έτσι την επιδείνωση των συνθηκών διαβίωσης στις εν λόγω χώρες. Παρόμοια τάση καταγράφεται και για τη χώρα μας καθώς το όριο φτώχειας από 7.178€ (το 2010) μειώθηκε σε 6.591€ (το 2011), ενώ ο κίνδυνος φτώχειας σημείωσε αύξηση κατά 1,3 ποσοστιαίες μονάδες (πμ).

Στις χώρες της Ε.Ε-27, παρατηρήθηκαν οι εξής τάσεις για την περίοδο 2008 – 2011 (Μπαλούρδος, 2012) :

- Την περίοδο 2008-2010, έντονη μείωση στο ποσοστό του κινδύνου φτώχειας παρουσιάζουν η Εσθονία (από 19,5% μειώνεται σε 15,8%), η Πορτογαλία (από 18,5% μειώνεται σε 17,9%), το Ηνωμένο Βασίλειο (από 18,7% μειώνεται σε 17,1%) και η Λετονία (από 25,6% περιορίζεται σε 21,3%).

- Αλλάζει ριζικά ο χάρτης της φτώχειας, σύμφωνα με τον οποίο οι χώρες του ευρωπαϊκού νότου (Ελλάδα, Ισπανία, Πορτογαλία και Ιταλία) ήταν πλησιέστερα με το Η. Βασίλειο, την Ιρλανδία και τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης ή της Βαλτικής (Λετονία, Λιθουανία, Εσθονία, Ρουμανία, Βουλγαρία), που προσχώρησαν σχετικά πρόσφατα στην ΕΕ. Σε αντίθεση με το παρελθόν,30 η Ιρλανδία (16,1%), η Εσθονία (15,8%), η Πορτογαλία (17,9%), η Ιταλία (18,2%) και το Ηνωμένο Βασίλειο (17,1%), καταγράφουν σημαντικά χαμηλότερο κίνδυνο απ' ό,τι η Ελλάδα (20,1%). Η Λετονία καταγράφει τη μέγιστη τιμή (21,3%), ενώ ο κίνδυνος φτώχειας της Λιθουανίας (20,2%) και της Ισπανίας (20,7%) είναι παρόμοιος με της Ελλάδας.
- Καθώς η Ευρώπη δείχνει να βαδίζει σε τροχιά ύφεσης, σε πολλές χώρες το όριο φτώχειας μειώνεται, φανερώνοντας επιδείνωση στις συνθήκες διαβίωσης: συνολικά το 2009-2010 παρουσιάζεται μείωση σε 12 χώρες. Ενδεικτικά αναφέρονται η Ιρλανδία όπου το όριο φτώχειας μειώνεται κατά -11,4% και η Εσθονία με μείωση κατά -7,8%.31 Την περίοδο 2008-2009, η μείωση αφορούσε μόνον το Ηνωμένο Βασίλειο (-14,1%) και την Ιρλανδία (-2,4%).
- Μειώνεται το εύρος στις τιμές του δείκτη κινδύνου φτώχειας: το 2008 το εύρος κυμαινόταν μεταξύ 9% και 25,6%, το 2008 κυμαινόταν μεταξύ 8,6% και 25,7%, ενώ το 2010 είχε τιμές μεταξύ 9% και 21,3%.
- Η εξέλιξη είναι δυσμενέστερη για τις χώρες όπου η αύξηση του ποσοστού κινδύνου φτώχειας συνοδεύεται με μείωση του ορίου φτώχειας: Σλοβενία, Ιρλανδία, Ισπανία, Τσεχία, Πολωνία, Μάλτα.
- Το 2011 η κατάσταση επιδεινώνεται για τις περισσότερες χώρες. Αν και υψηλότερα ποσοστά καταγράφουν η Βουλγαρία (22,3%), η Ρουμανία (22,2%), η Ισπανία (21,8%) και η Ελλάδα, εντούτοις σε σύγκριση με το 2010 η αύξηση είναι υψηλότερη στην Εσθονία (1,7 πμ), στη Βουλγαρία (1,6 πμ), στην Ουγγαρία (1,6 πμ) και στην Ελλάδα.

1.7 Φτώχεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός

Η φτώχεια συναντάται παγκοσμίως, είτε ως μαζική φτώχεια σε πολλές αναπτυσσόμενες χώρες, είτε ως νησίδες φτώχειας εν μέσω πλούτου στις αναπτυγμένες χώρες, είτε ως απώλεια των αναγκαίων πόρων διαβίωσης λόγω οικονομικής ύφεσης, είτε ως ξαφνική μετάπτωση σε συνθήκες ένδειας ως συνέπεια καταστροφής ή συγκρούσεων, είτε ως φτώχεια των χαμηλόμισθων εργαζομένων, είτε τέλος ως και

πλήρη αποστέρηση των ατόμων χωρίς οικογενειακή υποστήριξη και χωρίς κάλυψη από τους κοινωνικούς θεσμούς και το δίχτυ ασφαλείας (Τσιάκαλος, 2006).

Οι ποικίλες μορφές αποστέρησης, από την απασχόληση, τη στέγαση, την ιατρική περίθαλψη, την εκπαίδευση κ.τ.λ. εκφράζουν την έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού (Καπούσι κ.α., 2010).

Ως κοινωνικός αποκλεισμός μπορεί να νοηθεί η αποχή ή αποξένωση των ατόμων και ομάδων από έναν ή περισσότερους από τους εξής κύριους μηχανισμούς της κοινωνίας (Παπά, χ.χ) :

- *Την Αστική ενσωμάτωση,* δηλαδή την αναγνώριση της ιδιότητας του ατόμου ως πολίτη μίας δημοκρατικής κοινωνίας
- *Την Οικονομική ενσωμάτωση,* η οποία έχει ως συνέπεια την πρόσβαση στην απασχόληση και την ευρύτερη ένταξη στην οικονομική πραγματικότητα
- *Την Κοινωνική ενσωμάτωση,* η οποία έχει ως συνέπεια την προαγωγή και την πρόσβαση στην κρατική βοήθεια δίχως περιθωριοποίηση και στιγματισμό
- *Τη Διαπροσωπική ενσωμάτωση,* ήτοι την ύπαρξη οικογένειας, φίλων, γειτόνων και κοινωνικών δικτύων

Σύμφωνα με την Παπά (χ.χ), ως κοινά χαρακτηριστικά των καταστάσεων αποκλεισμού εμφανίζονται τα παρακάτω :

- Έλλειψη δυνατότητας άσκησης των ατομικών δικαιωμάτων χωρίς βοήθεια, λόγω της περιορισμένης πρόσβασης σε διάφορους τομείς (πληροφόρηση, εκπαίδευση, επαγγελματική κατάρτιση, απασχόληση, στέγαση, συλλογικές υπηρεσίες, ιατρική περίθαλψη)
- Διατήρηση κακής εικόνας των ατόμων αυτών σχετικά με τον εαυτό τους και με την ικανότητά τους να αντεπεξέλθουν στις υποχρεώσεις τους
- Κίνδυνος οι ανάγκες για ενίσχυσή τους να μονιμοποιηθούν
- Πιθανός στιγματισμός των εν λόγω ατόμων, καθώς και των συνοικιών των αστικών περιοχών στις οποίες κατοικούν
- Ενδεχόμενη ανυπαρξία ή αμυδρή σχέση των ατόμων αυτών με την αγορά εργασίας, την οικογένεια ή άλλα διαπροσωπικά δίκτυα και το κράτος, ήτοι με τους βασικούς για την παραγωγή ή διανομή πόρων κοινωνικούς μηχανισμούς

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο Η κοινωνική πρόνοια των αστέγων στην Ελλάδα και τα μέτρα καταπολέμησης της φτώχειας

Στην Ελλάδα, η αντιμετώπιση της έλλειψης στέγης υπήρξε παραδοσιακά «έργο» της οικογένειας και της τοπικής κοινότητας. Με την εισροή μεγάλου αριθμού μεταναστών και προσφύγων και τις αλλαγές στη δομή της οικογένειας κατά τις τελευταίες δεκαετίες, παρατηρήθηκε ένας κλιμακούμενος αριθμός άστεγων στα μεγάλα αστικά

κέντρα, κοντά στα λιμάνια-εξόδους από τη χώρα και σε αγροτικές περιοχές. Ο εν λόγω αριθμός έχει αυξηθεί σε μεγάλο βαθμό κατά τα τελευταία 2-3 χρόνια λόγω της οικονομικής κρίσης και ενδέχεται να αυξηθεί ακόμα περισσότερο (Γιαννέτου, 2012).

Η αδυναμία καταβολής ενοικίου ή αποπληρωμής των δανείων, ιδιαίτερα των στεγαστικών, οδηγεί στην αυξημένη απώλεια στέγης. Τα άτομα που πλήττονται είτε καταφεύγουν σε φιλοξενία από συγγενικά πρόσωπα είτε αναγκάζονται να διαμένουν σε πρόχειρα καταλύματα ή ακόμα και στο δρόμο. Το φαινόμενο των αστέγων εμφανίστηκε για πρώτη φορά στην Ελλάδα πολύ αργότερα σε σχέση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, δηλαδή τη δεκαετία του ‘90 και συνδέθηκε με την μαζική εισροή μεταναστών και αιτούντων για άσυλο. Τα άτυπα κοινωνικά και οικογενειακά δίκτυα ως ο κύριος παραδοσιακά υποστηρικτικός μηχανισμός αντιμετώπισης των προβλημάτων στέγασης των μελών της οικογένειας ενδέχεται να είναι η αιτία της καθυστέρησης της εμφάνισης του εν λόγω φαινομένου στην Ελλάδα (Γιαννέτου, 2012).

Οι μεταλλαγές όμως των τελευταίων χρόνων ως προς την δομή της οικογένειας, των σχέσεων αλληλεγγύης και την συνοχή των διαπροσωπικών δικτύων, συνέβαλαν στη γρήγορη αύξηση από το 1990 και μετά του προβλήματος της έλλειψης στέγης, το οποίο αφορά τόσο στους αλλοδαπούς όσο και στο ντόπιο πληθυσμό. Τα τελευταία χρόνια οι άστεγοι στην χώρα μας αποτελούν μια ορατή κοινωνική πραγματικότητα κυρίως στα μεγάλα αστικά κέντρα και καθώς αγνοούμε την ύπαρξη ενός μεγάλου αριθμού αστέγων, το φαινόμενο αυτό έχει πολύ μεγαλύτερη έκταση από αυτή που αντιλαμβανόμαστε. Λόγω της κοινωνικής τους απομόνωσης και της συχνής μετακίνησής τους είναι δύσκολη η προσέγγιση των αστέγων και η καταγραφή του αριθμού τους με απόλυτη ακρίβεια (Γιαννέτου, 2012).

Σήμερα η οικονομική κρίση, τα υψηλά ποσοστά ανεργίας και οι περικοπές έχουν όχι μόνο οδηγήσει σε δραματική αύξηση των αστέγων, αλλά και σε ποιοτική διαφοροποίηση του φαινομένου αυτού. Συγκεκριμένα, έχει εμφανιστεί μια νέα γενιά αστέγων, των λεγόμενων «νεοαστέγων», στους οποίους περιλαμβάνονταν πλέον και ολόκληρες οικογένειες. Ο όρος αυτός χρησιμοποιούταν για να περιγράψουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά αυτής της συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας, η οποία διαφέρων αρκετά από όσα μέχρι σήμερα γνωρίζαμε για τα άτομα που διαβιώνουν στον δρόμο. Πρόκειται για πληθυσμό που μέχρι πρότινος είχε ένα ικανοποιητικό βιοτικό

επίπεδο, ο οποίος απαρτίζεται στην πλειονότητα του από άνδρες, ντόπιους με μέτριο και υψηλό μορφωτικό επίπεδο, πρώην εργαζομένους σε πληγέντες από την οικονομική κρίση επαγγελματικούς κλάδους και κυρίως άτομα παραγωγικών ηλικιών, δηλαδή μεταξύ 30 και 45 ετών, τα οποία έχασαν την ιδιοκτησία τους μετά από δήμευση, εξαιτίας δανείων ή άλλων οφειλών (Γιαννέτου, 2012).

Επίσης, αφορά σε νέους άνεργους που αδυνατούν να συντηρήσουν μια κατοικία και έχουν απομακρυνθεί από την οικογένεια τους, καθώς και σε άτομα που έχασαν την δουλειά τους λίγο πριν συνταξιοδοτηθούν. Ακόμη, άτομα που εξαιτίας της ηλικίας τους δεν μπορούν να προσληφθούν ξανά σε μια νέα εργασία. Χαρακτηριστικό που αξίζει να αναφερθεί, είναι πως τα άτομα αυτά δεν παρουσιάζουν ψυχικές διαταραχές ούτε εξάρτηση από χρήση ναρκωτικών ουσιών ή αλκοόλ και ότι διατηρούν ισχυρές σχέσεις με το οικογενειακό και φιλικό τους περιβάλλον (Γιαννέτου, 2012).

2.1 Κρατικοί Φορείς

Στο εθνικό σύστημα υγείας ενώ η πρόσβαση στις ιατρικές επισκέψεις είναι δωρεάν, το 25% του συνολικού κόστους των φαρμάκων καταβάλλεται από τον ασθενή. Οι Έλληνες πολίτες που καλύπτονται από την κοινωνική πρόνοια είναι οι εξής: τα άτομα που βρίσκονται σε κατάσταση ανέχειας (με πόρους χαμηλότερους των 300 ευρώ ανά μήνα), οι άνεργοι ή οι ασφαλισμένοι άνω των 29 ετών και άνω των 65 ετών (οι οποίοι δεν έχουν εργαστεί ή έχουν εργασθεί ελάχιστα), καθώς και τα άτομα με κάποια ιδιαίτερη ανάγκη ή που πάσχουν από κάποια αναπηρία. Σύμφωνα με το νόμο η περίθαλψη και η νοσηλεία των ανηλίκων είναι δωρεάν, στην πράξη όμως, αυτό παραμένει πολύ δύσκολο (Πούλου, 2011).

Οι πολίτες της Ε.Ε. που κατοικούν στην Ελλάδα μπορούν πλέον να εξυπηρετηθούν με την ευρωπαϊκή κάρτα ασφάλισης ασθένειας. Στην περίπτωση που δε διαθέτουν ασφάλιση ασθένειας, είναι οι ίδιοι υποχρεωμένοι στην ανάληψη των παροχών από τις οποίες επωφελούνται. Παρά το γεγονός ότι είναι άρρωστοι και χωρίς ασφάλιση ασθένειας, στην περίπτωση που λάβουν άδεια παραμονής, μπορούν να ζητήσουν να επωφεληθούν από το βιβλιάριο υγείας που παρέχει σε αυτούς δωρεάν πρόσβαση στο σύστημα υγείας. Σύμφωνα με το νόμο κάθε αλλοδαπός που βρίσκεται στην Ελλάδα χωρίς νόμιμα έγγραφα, μπορεί να επωφεληθεί από μια προσωρινή άδεια παραμονής στην περίπτωση που εξαιτίας ιατρικών λόγων κανένα μέτρο απέλασης δεν μπορεί να εφαρμοσθεί. Κατά παρόμοιο τρόπο, απαγορεύεται να απελαθούν από την

Ελληνική επικράτεια έγκυες γυναίκες χωρίς νόμιμα έγγραφα τόσο κατά την διάρκεια της εγκυμοσύνης τους όσο και για έξι μήνες μετά τον τοκετό (Πούλου, 2011).

Το υπουργείο Υγείας σε μια προσπάθεια να καταπολεμήσει το φαινόμενο των νεοαστέγων που τείνει να λάβει ανεξέλεγκτες διαστάσεις, προβαίνει σε δράσεις με στόχο να εξασφαλίσει στέγη σε χιλιάδες ανθρώπους. Συγκεκριμένα, θα διατεθούν 400.000 ευρώ στο δήμο Αθηναίων και άλλες 100.000 ευρώ στο δήμο Θεσσαλονίκης, με στόχο την επιλογή υπαρχόντων δομών (κτιρίων, ξενοδοχείων κ.ά) για τη στέγαση των νεοαστέγων. Θα διατεθεί επιπλέον κονδύλι 300.000 ευρώ από το υπουργείο Υγείας προς την Αρχιεπισκοπή Αθηνών, προκειμένου να στηρίξει με τη σειρά της το πρόγραμμα σίτισης των αστέγων. Ύστερα από τη θέσπιση των κριτηρίων βάσει των οποίων κάποιος θα θεωρείται άστεγος και της διεξαγωγής των απαραίτητων μελετών σχετικά με τη διερεύνηση του αριθμού των υποστηρικτικών δομών που θα χρειαστούν για τη στέγασή τους, έχει ήδη αρχίσει η καταγραφή των αστέγων. Κατά συνέπεια έχουν ήδη δρομολογηθεί οι διαδικασίες για την χρησιμοποίηση για το λόγο αυτό των κτιρίων στο κέντρο της Αθήνας. Επιπλέον οι δήμοι έχουν ξεκινήσει να αναζητούν χώρους για την προσωρινή αξιοπρεπή φιλοξενία νεοαστέγων με πολύ χαμηλό κόστος, ακόμη και με 3 ευρώ την ημέρα (Πούλου, 2011).

2.2 Ευρωπαϊκοί Φορείς

Η έλλειψη στέγης αποτελεί ένα μακροχρόνιο πρόβλημα για τις περισσότερες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ τα περισσότερα από τα παλαιό μέλη της Ε.Ε. έχουν σημαντική εμπειρία στην εφαρμογή πολιτικών για τους άστεγους και ειδικότερα για τους άστεγους του δρόμου. Κατά τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρείται αλλαγή στο μοντέλο πολιτικής για την έλλειψη στέγης (Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΣΕ, 2003).

Τη δεκαετία του ’60 επικρατούσε το κατασταλτικό μοντέλο, κατά το οποίο οι άστεγοι αντιμετωπίζονταν συχνά ως «παραβάτες» ή «εγκληματίες» (π.χ. Γερμανία, Αυστρία) και τους προσφέρονταν επείγουσα βοήθεια σε ξενώνες ύπνου. Το μοντέλο αυτό αντικαταστάθηκε από το ιατρικό μοντέλο των δεκαετιών του ’70 και του ’80, κατά το οποίο η έλλειψη στέγης 40 θεωρήθηκε ατομικό πρόβλημα σχετικό με ασθένεια ή εξάρτηση. Κατά συνέπεια, η προσοχή στράφηκε στη θεραπεία, την αποκατάσταση και στην ανάπτυξη μικρής κλίμακας επιδοτούμενης κατοικίας (Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΣΕ, 2003).

Στη συνέχεια, στις δεκαετίες του ‘90 και του 2000 εμφανίστηκε το κοινωνικό μοντέλο, κατά το οποίο η έλλειψη στέγης είναι αποτέλεσμα ενός συνδυασμού κοινωνικών και ατομικών παραγόντων και κατά το οποίο απαιτούνται μακροπρόθεσμες και προληπτικές πολιτικές με έμφαση, κυρίως, στην επανένταξη των άστεγων σε μόνιμη κατοικία (Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΣΕ, 2003).

Σήμερα η πρόληψη, η υποστήριξη των άστεγων και ο συντονισμός φορέων και δράσεων αποτελούν τις βασικές στρατηγικές αντιμετώπισης της έλλειψης στέγης. Όσον αφορά τις εθνικές στρατηγικές σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες για την αντιμετώπιση της έλλειψης στέγης πρέπει να γίνει διάκριση ανάμεσα στις χώρες με φιλελεύθερο προνοιακό σύστημα (Ιρλανδία, Ηνωμένο Βασίλειο) και στις χώρες με σοσιαλδημοκρατικό προνοιακό σύστημα (Σουηδία, Νορβηγία, Δανία, Φιλανδία), καθώς οι στρατηγικές για την αντιμετώπιση της έλλειψης στέγης επηρεάζονται από τα συστήματα κοινωνικής πρόνοιας (Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΣΕ, 2003).

Στα φιλελεύθερα προνοιακά συστήματα τα ποσοστά της φτώχειας είναι μεγαλύτερα, η χρηματοδότηση για τη μείωση της φτώχειας μικρότερη και κατά συνέπεια τα ποσοστά έλλειψης στέγης μεγαλύτερα. Επιπλέον, σε αντίθεση με τα σοσιαλδημοκρατικά προνοιακά συστήματα, στα φιλελεύθερα προνοιακά συστήματα παρατηρούμε μία μεγαλύτερη ροπή στην εγκληματοποίηση του αστέγου και την υιοθέτηση ενός πιο περιορισμένου και αυστηρού νομοθετικού ορισμού της έλλειψης στέγης και του χαρακτηρισμού «άστεγος» (Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΣΕ, 2003).

Στις χώρες του πρώην ανατολικού μπλοκ, όπως η Τσεχία, η Εσθονία, η Λιθουανία, η Πολωνία, το φαινόμενο της έλλειψης στέγης εμφανίστηκε για πρώτη φορά κατά τη δεκαετία του ’90, όταν έγινε η μετάβαση στην οικονομία της αγοράς και στον τομέα της κατοικίας. Άνθρωποι οδηγήθηκαν στο δρόμο εξαιτίας της απόσυρσης του κράτους από την αγορά κατοικίας, της μαζικής ιδιωτικοποίησης του κοινωνικού αποθέματος κατοικιών και της μεταβολής του συστήματος στεγαστικής συνδρομής (π.χ. επιδόματα ενοικίου). Το γεγονός ότι η λειτουργία ξενώνων, η πρόσβαση στην κατοικία ευάλωτων κοινωνικών ομάδων και η έλλειψη στέγης ήταν περιθωριοποιημένα και σχεδόν ανύπαρκτα στην πολιτική συζήτηση των χωρών αυτών προκάλεσε επιδείνωση του προβλήματος (Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΣΕ, 2003).

Μεταξύ των εθνικών στρατηγικών υπάρχουν σημαντικά κοινά στοιχεία. Συγκεκριμένα, η εφαρμογή στις χώρες που έχουν να επιδείξουν καλές πρακτικές όλων

των στρατηγικών για την έλλειψη στέγης αφορά στεγαστικές και προνοιακές πολιτικές που δίνουν έμφαση στην αύξηση των καταλυμάτων για ειδικές κατηγορίες αστέγων και στην πρόληψη της έλλειψης στέγης. Όλο και περισσότερες χώρες υιοθετούν τον όρο «Σπίτι Πρώτα», ο οποίος εκφράζει τη σύγχρονη προσέγγιση (Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΣΕ, 2003).

Περαιτέρω, όλες οι στρατηγικές απευθύνονται σε ένα ευρύ φάσμα φορέων, τους οποίους καλούν να εμπλακούν και να σχηματίσουν συμμαχίες ώστε να επιτύχουν τους στρατηγικούς στόχους που έχουν τεθεί. Ιδιαίτερη προσοχή για την αποτελεσματική εφαρμογή των στρατηγικών δίνεται στον τρόπο με τον οποίο οι τιθέμενοι σε εθνικό επίπεδο για επιλεγμένες κατηγορίες άστεγων στόχοι εξειδικεύονται σε πρακτικές ενέργειες και παρεμβάσεις στο τοπικό επίπεδο. Η έμφαση που δίνεται στο ρόλο των δημοτικών αρχών και υπηρεσιών σε τοπικό επίπεδο και κυρίως σε επίπεδο Δήμου, αποτελεί επιπλέον κοινό χαρακτηριστικό όλων των στρατηγικών. Η μείωση της χρήσης και του χρόνου διαμονής σε ξενώνες συγκεκριμένων κατηγοριών αστέγων και η παροχή μακροχρόνιου ή μόνιμου καταλύματος σε συνδυασμό με εξατομικευμένες υπηρεσίες υποστήριξης αποτελούν απ'τα μετρήσιμα αποτελέσματα, τα οποία επιδιώκουν οι καλά χρηματοδοτούμενες στρατηγικές για την έλλειψη στέγης των εν λόγω χωρών. (Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΣΕ, 2003).

2.3 Προγράμματα στήριξης για τους αστέγους

Σύμφωνα με ανεπίσημα στοιχεία ο αριθμός των αστέγων στην Ευρώπη υπολογίζεται πάνω από 3 εκατομμύρια, οι υπηρεσίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης όμως δεν έχουν καταγράψει τον αριθμό των αστέγων στην Ευρώπη, διότι δεν έχει ακόμη ακριβώς προσδιορισθεί ο όρος του αστέγου. Εκτιμάται όμως τόσο η αύξηση του αριθμού των νεόπτωχων όσων και του αριθμού των αστέγων στην Ευρώπη, εξαιτίας της οικονομικής κρίσης που μαστίζει τις χώρες της ευρωζώνης και των συνεχώς λαμβανόμενων μέτρων λιτότητας. Η Κομισιόν αναγνώρισε το πρόβλημα αλλά επισήμανε την αδυναμία της να κάνει κάτι σε πανευρωπαϊκό επίπεδο για την ανακούφιση και την προστασία της ζωής των αστέγων. Περαιτέρω διευκρίνισε ότι το κόστος και η μέριμνα της όποιας φροντίδας για τους αστέγους, αποτελεί ευθύνη των κρατών μελών της Ένωσης και όχι της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Πούλου, 2011).

Όσον αφορά στη χώρα μας, ως συνέπεια της έλλειψης επίσημου προσδιορισμού της ομάδας των αστέγων, εμφανίζεται η έλλειψη δημόσιων πολιτικών πρόληψης και

αποτελεσματικής αντιμετώπισης των αναγκών της εν λόγω ευάλωτης ομάδας του πληθυσμού. Γίνεται προσπάθεια να καλυφθεί η έλλειψη αυτή από αρκετούς φορείς, υλοποιώντας διάφορα προγράμματα στήριξης των αστέγων κυρίως σε τοπικό επίπεδο (Πούλου, 2011).

Στο Δήμο Αθηναίων, από το 1998 λειτουργεί το Κέντρο Υποδοχής Αστέγων, το οποίο παρέχει 3 ξενώνες βραχυπρόθεσμης φιλοξενίας, κέντρο σίτισης και αναπτύσσει δράσεις κοινωνικού χαρακτήρα, όπως το κοινωνικό παντοπωλείο, το κοινωνικό φαρμακείο και την Αθηναϊκή αγορά. Το έργο αυτό συνεπικουρούν και οι διάφορες Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, Κλίμακα, Praksis, ΑΡΣΙΣ, οι οποίες αναπτύσσουν στο πλαίσιο λειτουργίας τους δράσεις κατά του κοινωνικού αποκλεισμού, ενδυνάμωσης και επανένταξης οικονομικά και κοινωνικά αποκλεισμένων ομάδων, παρέχοντας και κάποιες υπηρεσίες προσωρινής στέγασης και διατροφής. Παρ' όλες τις αξιόλογες προσπάθειες των παραπάνω φορέων, παρατηρείται αδυναμία του κράτους τόσο να εξασφαλίσει σε ήδη άστεγα άτομα το δικαίωμα στην κατοικία όσο και να λειτουργήσει προληπτικά για τον περιορισμό του φαινομένου. Από την αρμόδια Διεύθυνση Οικιστικής Πολιτικής και Κατοικίας του ΥΠΕΚΑ εφαρμόζονται προγράμματα στεγαστικής αποκατάστασης μόνο όσον αφορά επείγουσες περιπτώσεις φυσικών καταστροφών (Δήμος Αθηναίων).

Επιπλέον, η παροχή επιδομάτων, υπηρεσιών στήριξης ή άλλων διευκολύνσεων για τους αστέγους είναι ιδιαίτερα περιορισμένες και μόνο κάποιες συγκεκριμένες ευάλωτες κοινωνικές ομάδες (ΑΜΕΑ, άποροι, μονογονεϊκές οικογένειες κλπ), δικαιούνται κάποιες κοινωνικές παροχές. Κατά συνέπεια, το συνταγματικά κατοχυρωμένο κοινωνικό δικαίωμα στην κατοικία τίθεται υπό αμφισβήτηση λόγω της μη διάθεσης οικονομικών πόρων από το κράτος. Στο πλαίσιο της προσπάθειας του Δήμου Αθηναίων να σταθεί στο πλευρό των ευπαθών κοινωνικών ομάδων της πόλης, δηλαδή στα άτομα με αναπηρίες, στους άστεγους και στα εξαρτώμενα από ουσίες άτομα, λειτουργούν το Γραφείο Στήριξης Ατόμων με Αναπηρίες, το Κέντρο Υποδοχής Αστέγων Δήμου Αθηναίων (Κ.Υ.Α.Δ.Α.), τέσσερα Κέντρα Πρόληψης κατά των Εξαρτησιογόνων Ουσιών, ενώ μέριμνα αποτελεί η ίδρυση και λειτουργία Προγράμματος Θεραπείας και Κοινωνικής Επανένταξης Χρηστών (Δήμος Αθηναίων).

Η αντιμετώπιση του προβλήματος της έλλειψης στέγης, δεδομένης της οικονομικής συγκυρίας, αποτελεί μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις για το κράτος

πρόνοιας της χώρας. Αναγνωρίζοντας τη διόγκωση του προβλήματος, η νομοθετική εξουσία της χώρας, θέσπισε με το Νόμο 4254/14 τη δυνατότητα υλοποίησης προγραμμάτων ή δράσεων για τους άστεγους, με το πρόγραμμα «Στέγαση και Επανένταξη» **(Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας και Ανθρώπινου Δυναμικού).**

Το συγκεκριμένο Πρόγραμμα στοχεύει σε οικογένειες και άτομα που φιλοξενούνται σε Κοινωνικούς Ξενώνες Βραχυχρόνιας Φιλοξενίας, ή Ξενώνες Ύπνου, ή κάνουν χρήση των υπηρεσιών Ανοιχτών Κέντρων Ημέρας Αστέγων, ή έχουν καταγραφεί από τις κοινωνικές υπηρεσίες των Δήμων, ή τα Κέντρα Κοινωνικής Πρόνοιας (άρθρο 9 του Ν. 4109/2013, ΦΕΚ 16, τ. Α΄) ως άστεγοι και δύνανται άμεσα να επανενταχθούν. Επιπλέον, στοχεύει στην επανένταξη γυναικών που φιλοξενούνται σε Ξενώνες για γυναίκες θύματα βίας και σε άτομα που έχουν συμπληρώσει το 18ο έτος της ηλικίας τους και φιλοξενούνται σε Δομές Παιδικής Προστασίας, εφόσον στερούνται τη δυνατότητα, ή έχουν επισφαλή πρόσβαση σε επαρκή κατοικία (ΕΙΕΑΔ).

Οι παρεχόμενες υπηρεσίες στους ωφελούμενους του προγράμματος, περιλαμβάνουν (ΕΙΕΑΔ) :

- Στέγαση (κάλυψη δαπανών ενοικίου/κάλυψη εξόδων επισκευής υφιστάμενης κατοικίας)
- Κάλυψη αναγκών πρώτης ανάγκης (για οικογένειες και για μεμονωμένα άτομα)
- Ψυχοκοινωνική στήριξη
- Εργασιακή επανένταξη
- Νομική συμβουλευτική
- Χρηματοοικονομική διαχείριση
- Διασύνδεση με αρμόδιες υπηρεσίες

Οι ωφελούμενοι δύναται να ενταχθούν είτε αποκλειστικά στις ενέργειες στέγασης, είτε στις ενέργειες στέγασης και εργασιακής επανένταξης (ανάλογα με τα κριτήρια και τις ανάγκες) (ΕΙΕΑΔ).

2.4 Μέτρα για την καταπολέμηση της φτώχειας

Σε περιόδους οικονομικής κρίσης, πολλοί άνθρωποι βιώνουν δύσκολες καταστάσεις, αρκετοί έρχονται αντιμέτωποι με τον εφιάλτη της φτώχειας και άλλοι τόσοι είναι εκείνοι που αντιμετωπίζουν ακόμα και το πρόβλημα της εύρεσης τροφής. Για αυτούς και άλλους πολλούς λόγους, σε τέτοιες περιόδους αναπτύσσεται έντονη κοινωνική δράση από συλλόγους, μη κυβερνητικές και μη κερδοσκοπικές οργανώσεις, για την βοήθεια πολλών συνανθρώπων. Αποτελεί μια από τις θετικότερες δράσεις που μπορεί να παρατηρηθούν σε τέτοιες δύσκολες περιόδους και αναδεικνύει ένα στοιχείο που την σημερινή εποχή δυστυχώς τείνει να εκλείψει, την ανθρωπιά. Μια από αυτές τις δράσεις, είναι το φαινόμενο των κοινωνικών παντοπωλείων (Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός).

Ο θεσμός του κοινωνικού παντοπωλείου, πρωτοξεκίνησε μέσω του δήμου Αθηναίων και σιγά σιγά επεκτάθηκε και σε άλλες περιοχές της χώρας. Σκοπός του είναι η παροχή δωρεάν ειδών παντοπωλείου, απορρυπαντικών, κατεψυγμένων προϊόντων, ρούχων, ειδών οικιακού εξοπλισμού, παιχνιδιών κ.λπ. σε οικογένειες που αντιμετωπίζουν σοβαρά οικονομικά προβλήματα. Μέσα από αυτό το θεσμό, έχει λάβει υποστήριξη ένας μεγάλος αριθμός ατόμων και συνεχίζει να παράσχει βοήθεια σε οικογένειες με οικονομικά προβλήματα, μέσα σε περιόδους έντονης οικονομικής κρίσης, όπως αυτές που βιώνει η Ελλάδα σήμερα (Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός).

Επίσης, άλλες δράσεις που πραγματοποιούνται είναι τα κέντρα υποδοχής αστέγων και οι κοινωνικοί ξενώνες. Τέτοιου είδους δράσεις, στοχεύουν στην παροχή υπηρεσιών στέγασης και φιλοξενίας, σίτισης, ψυχοκοινωνικής στήριξης, νοσηλευτικής φροντίδας, ασφάλειας και βοήθειας των αστέγων, με προοπτική την κοινωνική και επαγγελματική τους αποκατάσταση, ώστε να αποφευχθεί η μονιμότητα της παραμονής και η ασυλοποίησή τους. Για το σκοπό αυτό, αναπτύσσονται στοχευμένες υποστηρικτικές δράσεις από εξειδικευμένο προσωπικό, για την ανάπτυξη μηχανισμών πρόληψης, την άρση των εμποδίων και την αποφυγή του κοινωνικού αποκλεισμού. Επιπλέον, από τις συγκεκριμένες οργανώσεις επιδιώκονται ευρύτερες συνεργασίες με

φορείς, υπηρεσίες, μη κυβερνητικές οργανώσεις, κοινωνικούς εταίρους, για την επίτευξη του καλύτερου δυνατού αποτελέσματος και την ομαλή κοινωνική ένταξη των αστέγων (Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός).

Ακόμη, άλλες δράσεις που λαμβάνουν χώρα είναι τα ανοιχτά κέντρα σίτισης, όπου καθημερινά παρέχουν φαγητό σε άπορους και άστεγους ανθρώπους. Στο δήμο Αθηναίων, αλλά και σε αρκετές πόλεις της χώρας, υπάρχουν επίσης το «κοινωνικό φαρμακείο», όπου παρέχονται δωρεάν φαρμακευτικά σκευάσματα και υγειονομικό υλικό σε ανασφάλιστους δημότες, όπως και ο «κόμβος αλληλοβοήθειας πολιτών». Εκεί είναι το σημείο συνάντησης ανθρώπων οι οποίοι μπορούν να διαθέσουν είδη διατροφής αλλά και αντικείμενα που είναι χρήσιμα για την εύρυθμη λειτουργία ενός νοικοκυριού. Είναι μια δράση που σαφώς ενισχύει τις ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού της πόλης, πρωτίστως σε τρόφιμα ανά τακτά χρονικά διαστήματα (Δήμος Αθηναίων).

Κεφαλαιο 3.Σκοπός έρευνας -Ερευνητικά Ερωτήματα

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η διερεύνηση των απόψεων και στάσεων των φοιτητών Κοινωνικής Εργασίας του ΕΛΜΕΠΑ σχετικά με την κατάσταση των αστέγων στο Δήμο Ηρακλείου Κρήτης, το βαθμό που είναι ενημερωμένοι για τις συνθήκες διαβίωσης, αλλά και ποια μέτρα αντιμετώπισης θεωρούν αποτελεσματικότερα.

Το ζήτημα είναι άξιο έρευνας, διότι πρόκειται για ένα θέμα το οποίο δεν έχει διερευνηθεί σε βάθος και είναι ιδιαίτερα σημαντικό προκειμένου να συλλεχθούν πληροφορίες σχετικά με τις απόψεις των φοιτητών σε τμήματα Κοινωνικής Εργασίας σχετικά με το βαθμό ευαισθητοποίησης για τους αστέγους, μεριμνώντας κατάλληλα για την συγκεκριμένο πληθυσμό προκειμένου να ανταπεξέλθουν στις ανάγκες τους και δίνοντας την κατάλληλη βοήθεια για επανένταξη.

Η διεξαγωγή της εν λόγω έρευνας βασίζεται σε συγκεκριμένους θεματικούς άξονες και στόχους για το ερευνητικό ζήτημα που πρόκειται να μελετηθεί. Οι στόχοι/ ερωτήματα προς διερεύνηση κάθε μελέτης είναι αναγκαίο να παρουσιάζονται με κατανοητούς και σαφείς όρους (Cohen, Manion & Morisson, 2000). Μόνο τότε τα αποτελέσματα της έρευνας μπορούν να χαρακτηριστούν ως έγκυρα και αξιόπιστα.

Η έρευνα βασίστηκε στις αντιλήψεις φοιτητών Κοινωνικής Εργασίας του ΕΛΜΕΠΑ και διερευνήθηκε ως μελέτη περίπτωσης.

Τα ερωτήματα προς ανίχνευση είναι τα εξής:

1. Σε τι βαθμό είναι ενημερωμένοι και τι είδους πληροφόρηση έχουν οι φοιτητές Κοινωνικής Εργασίας για τους άστεγους;

2. Οι φοιτητές που φοιτούν σε μεγαλύτερα εξάμηνα είναι περισσότερο ενημερωμένοι απ' αυτούς των μικρότερων εξαμήνων σχετικά με το ζήτημα των αστέγων;

3. Σε τι βαθμό συμβάλλουν στην ενημέρωση σχετικά με θέματα αστέγων τα Μ.Μ.Ε.(Ραδιόφωνο, Τηλεόραση, Τύπος) και τα κοινωνικά δίκτυα (Facebook, Instagram κ λοιπά social media);

4. Κατά πόσο οι φοιτητές Κοινωνικής Εργασίας θεωρούν ότι με τα υφιστάμενα ευρωπαϊκά προγράμματα και οι υπηρεσίες συμβάλλουν προκειμένου να μειωθεί το πρόβλημα των αστέγων;

5. Υπάρχουν φοιτητές που συμμετέχουν εθελοντικά σε κάποια δράση που αφορά στην καταπολέμηση του ζητήματος των αστέγων.

Απώτερος σκοπός των παραπάνω ερευνητικών προτάσεων είναι να αποσαφηνίσουν με όσο το δυνατόν καλύτερο τρόπο, τις απόψεις, στάσεις και αντιλήψεις των φοιτητών Κοινωνικής Εργασίας, μέσα από ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα.

Μεθοδολογία της Έρευνας

Για την υλοποίηση της έρευνας αυτής επιλέχθηκε η ποσοτική μεθοδολογική προσέγγιση μέσω της συμπλήρωσης ενός ειδικά σχεδιασμένου ερωτηματολογίου (Κουλικούρδη, 2009), με βασικό στόχο την συλλογή των απόψεων, στάσεων και αντιλήψεων των φοιτητών του τμήματος, αναφορικά με το ζήτημα της έρευνας αυτής.

Σημαντικό στοιχείο για την αξιοπιστία της έρευνας είναι η συλλογή των δεδομένων να προκύπτει μέσα από ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα του πληθυσμού. Η

ποσοτική μέθοδος χαρακτηρίζεται ως αξιόπιστη, ιδιαίτερα όταν πραγματοποιείται στο φυσικό περιβάλλον των ερωτηθέντων (Κυριαζή, 2011; Παρασκευόπουλος, 1993) ενώ παράλληλα δίνει μια αντιπροσωπευτική εκτίμηση του συγκεκριμένου πληθυσμού, όταν οι απόψεις συλλέγονται από μεγάλο δείγμα (Creswell, 2011).

Επομένως, για την αξιοπιστία της έρευνας αυτής τηρήθηκαν όλες οι προαπαιτούμενες διαδικασίες. Συγκεκριμένα:

1. Στην έρευνα ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα των φοιτητών του δείγματος.
2. Για την συμπλήρωση του προηγήθηκε ενημέρωση των συμμετεχόντων από τις ερευνήτριες για τον σκοπό της έρευνας.
3. Πραγματοποιήθηκε πιλοτική φάση, κατά την οποία δεν προέκυψαν σημαντικά ζητήματα αναφορικά με το ερευνητικό εργαλείο.

Συμπληρωματικά, η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου έγινε μέσω της πλατφόρμας Google Forms και η στατιστική ανάλυση πραγματοποιήθηκε με την χρήση του στατιστικού εργαλείου SPSS.

Αξιοπιστία και εγκυρότητα ερευνητικού εργαλείου

Το ερωτηματολόγιο σχεδιάστηκε αποκλειστικά για την διεξαγωγή της συγκεκριμένης μελέτης, λαμβάνοντας υπόψη παρόμοιες μελέτες σχετικά με το ζήτημα διερεύνησης. Στην αρχή, υπάρχει, όπως προβλέπεται, ένα εισαγωγικό σημείωμα από τις ερευνήτριες προκειμένου να ενημερωθούν οι σχετικά με το σκοπό της έρευνας, ενώ παράλληλα επισημαίνεται πως θα διασφαλιστεί η ανωνυμία των συμμετεχόντων.

Το ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει ερωτήσεις αναφορικά με τα δημογραφικά στοιχεία των φοιτητών, ερωτήσεις με σκοπό να προσδιοριστεί κατά πόσο είναι ενημερωμένοι, αλλά και τον τρόπο ενημέρωσης τους, ποια είναι η άποψη τους για τα υφιστάμενα ευρωπαϊκά προγράμματα και τις υπηρεσίες για την αντιμετώπιση του προβλήματος των αστέγων και τέλος κατά πόσο οι φοιτητές του τμήματος συμμετέχουν εθελοντικά σε κάποια δράση.

Η αξιοπιστία εσωτερικής συνοχής σε μια κλίμακα μέτρησης εκτιμάται με το συντελεστή Cronbach’s alpha, που δείχνει την ομοιογένεια μιας κλίμακας. Το ερευνητικό εργαλείο με το οποίο διεξήχθη η έρευνα ελέγχθηκε και βρέθηκε σε όλες τις περιπτώσεις είναι κοντά στο όριο αποδοχής.

Πίνακας. Έλεγχος αξιοπιστίας ερευνητικού εργαλείου (Cronbach's Alpha)

Ομάδα ερωτήσεων	Cronbach's Alpha
Ερωτηματολόγιο	,504

Περιγραφικά στατιστικά στοιχεία της έρευνας

Πίνακας 1. *Κοινωνικοδημογραφικά χαρακτηριστικά φοιτητών Κοινωνικής Εργασίας του ΕΛΜΕΠΑ*		
N= 55	**N**	**%**
Φύλο		
Άνδρες	3	5,5
Γυναίκες	52	94,5
Ηλικία		
18-21	12	21,8
22- άνω	43	78,2

Στην παρούσα έρευνα, συμμετείχαν φοιτητές Κοινωνικής Εργασίας του ΕΛΜΕΠΑ, συνολικά 55 στον αριθμό. Αναφορικά με τα κοινωνικοδημογραφικά στοιχεία, από το σύνολο του δείγματος, ως προς **το φύλο**, το μεγαλύτερο ποσοστό είναι γυναίκες 94,5% (52 συμμετέχοντες), ενώ το 5,5% (συγκεκριμένα 3 συμμετέχοντες) είναι άνδρες. Όσον αφορά την **ηλικία**, το 78,2% του δείγματος (43 συμμετέχοντες) ήταν άνω των 22 ετών, ενώ το 21,8% (συγκεκριμένα 12 συμμετέχοντες) ήταν από 18 έως 21 ετών.

Πίνακας 2. *Ενημέρωση και τρόποι ενημέρωσης των φοιτητών Κοινωνικής Εργασίας ΕΛΜΕΠΑ για το θέμα των αστέγων*

N= 55	**N**	**%**
Έχεις έρθει ποτέ σε επαφή ή ενημερωθεί με οποιοδήποτε μέσο με θέματα που αφορούν την ομάδα των αστέγων;		
Ναι	**35**	**63,6**
Όχι	**20**	**36,4**
(N=41) Αν ναι, με ποιο τρόπο ενημερώθηκες;		
α) Από τον κοινωνικό μου περίγυρο	**5**	**12,2**
β) Από μέσα μαζικής ενημέρωσης	**5**	**12,2**
γ) Από διαδίκτυο/κοινωνικά δίκτυα	**12**	**29,3**
δ) Από φυλλάδιο	**3**	**7,3**
ε) Από διάλεξη στη σχολή για θέματα αστέγων	**11**	**26,8**
στ) Άλλος τρόπος ενημέρωσης	**5**	**12,2**

Από το σύνολο του δείγματος (55 συμμετέχοντες), όσον αφορά την επαφή ή/και την ενημέρωση με οποιοδήποτε μέσο με θέματα που αφορά την ομάδα των αστέγων, το 63,6 % (35 συμμετέχοντες) δήλωσε πως έχει έρθει σε επαφή/ενημερωθεί, ενώ το 36,4% (20 συμμετέχοντες) δήλωσε πως δεν έχει ενημερωθεί. Από το σύνολο του δείγματος που απάντησε στην ερώτηση σχετικά με τον τρόπο ενημέρωσης (συγκεκριμένα 41 συμμετέχοντες), τα μεγαλύτερα ποσοστά ήταν το 29,3% (12 συμμετέχοντες) που ενημερώθηκε από το διαδίκτυο και τα κοινωνικά δίκτυα και το 26,8 % (11συμμετέχοντες)που ενημερώθηκε μέσω διάλεξης στη σχολή για θέματα αστέγων. Ακολουθούν τρεις ακόμη τρόποι που συγκεντρώνουν το 12,2 % έκαστος (5 συμμετέχοντες) και είναι ο κοινωνικός περίγυρος, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και άλλοι τρόποι ενημέρωσης. Το μικρότερο ποσοστό συγκέντρωσε το φυλλάδιο σε ποσοστό 7,3% (3 συμμετέχοντες).

Πίνακας 3. *Επαφή των φοιτητών Κοινωνικής Εργασίας ΕΛΜΕΠΑ με την ευάλωτη κοινωνική ομάδα των αστέγων*		
N= 55	**N**	**%**
Έχεις συμμετάσχει ποτέ σε κάποια δράση για παροχή στήριξης σε αστέγους;		
Ναι	**2**	**3,6**
Όχι	**53**	**96,4**
Αν ναι, σε ποια οργάνωση και πώς βοήθησες;		
Παροχή προϊόντων στο κοινωνικό παντοπωλείο	**1**	**1,8**
Δεν συμμετείχε πουθενά	**54**	**98,2**

Από το σύνολο του δείγματος (55 συμμετέχοντες) ,σχετικά με τη συμμετοχή τους σε κάποια δράση στήριξης για τους αστέγους, το 96,4 % (53 συμμετέχοντες) δήλωσε πως δεν έχει συμμετάσχει σε κάποια εθελοντική δράση ενώ το 3,6 % (2 συμμετέχοντες) δήλωσε πως έχει συμμετέχει. Το μεγαλύτερο ποσοστο απ το δείγμα μας ήταν, το 98,2 % (54 συμμετέχοντες) το οποίο δεν έχει συμμετάσχει σε καμία οργάνωση ενώ μόνο το 1,8 % (1 συμμετέχων) βοήθησε στο κοινωνικό παντοπωλείο.

Πίνακας 3. *Γνώσεις των φοιτητών ΕΛΜΕΠΑ αναφορικά με τον πληθυσμό των αστέγων στην Ελλάδα*		
N= 55	**N**	**%**
Πόσος πιστεύεις ότι μπορεί να είναι ο επίσημα χαρτογραφημένος πληθυσμός των αστέγων στην Ελλάδα;		
α) 20.000	**24**	**43,6**
β)40.000	**22**	**40,0**
γ)60.000 και άνω	**9**	**16,4**

Χαρακτήρισε την πρόταση σωστή ή λανθασμένη:« Το 90% των αστέγων είναι Έλληνες και μόλις το 10% αλλοδαποί».		
α) Σωστή	**18**	**32,7**
β) Λάθος	**37**	**67,3**
(Ν= 11) Η πλειοψηφία των αστέγων στη χώρα μας είναι : ΦΥΛΟ: ΑΝΔΡΕΣ – ΓΥΝΑΙΚΕΣ		
α) Γυναίκες	**6**	**11,3**
β) Άνδρες	**47**	**88,7**
Το επίπεδο εκπαίδευσης της πλειοψηφίας των αστέγων είναι:		
α) Απόφοιτοι Γυμνασίου	**26**	**47,3**
β) Απόφοιτοι Λυκείου	**11**	**20,0**
γ) Απόφοιτοι ΑΕΙ/ΑΤΕΙ	**1**	**1,8**
δ) Αναλφάβητοι	**17**	**30,9**
Έχεις ακουστά τον όρο «νέο-άστεγοι»;		
α) Ναι	**12**	**21,8**
β) Όχι	**43**	**78,2**
Αν τον έχεις ακουστά, θα μπορούσες πολύ σύντομα να γράψεις τι σημαίνει;		
Άνθρωποι που έμειναν άνεργοι σχετικά πρόσφατα/λόγω νέων συνθηκών	**1**	**8,3**
Απόφοιτοι ανώτατης Εκπαίδευσης	**1**	**8,3**
Άστεγοι λόγω οικονομικής κρίσης των τελευταίων χρόνων	**1**	**8,3**
Άτομα που αναγκάστηκαν οικονομικά να μείνουν στο δρόμο ασχέτως τ	**1**	**8,3**

Για κάποιον λόγο πρόσφατα έμεινε αστεγος	**1**	**8,3**
Δεν τον έχω ακούσει.	**1**	**8,3**
είναι όσοι είχαν ένα καλό επίπεδο ζωής, αλλά χτυπήθηκαν από την κρίση	**1**	**8,3**
Επηρεάστηκαν από την οικονομική κρίση ενώ είχαν μία άνετη ζωή	**1**	**8,3**
Οι άνθρωποι που δεν έχουν σπίτι να μείνουν και μένουν στον δρόμο.	**1**	**8,3**
Οι άστεγοι των τελευταίων ετών	**1**	**8,3**
Ορος που εμφανίστηκε μετά την οικονομική κρίση, άτομα με μορφωτικό επίπεδο	**1**	**8,3**
Όσοι έχασαν την δυνατότητα να έχουν μια στέγη λόγω των τελευταίων χρόνων κρίσης	**1**	**8,3**

Απο το σύνολο του δείγματος (55 συμμετέχοντες), αναφορικά με τον ποσοστό των αστέγων στην Ελλάδα, το 43,6 % (24 συμμετέχοντες) απάντησαν οτι ανέρχονται στα 20.000 άτομα,

Το 40% (22 συμμετέχοντες) θεωρούν οτι φτάνουν τους 40.000 ενώ το 16,4 % (9 συμμετέχοντες) οτι ξεπερνούν τις 60.000.

Απ το δείγμα μας για το εάν η πρόταση: Το 90% των αστέγων είναι Έλληνες και μόλις το 10% αλλοδαποί, ειναι σωστή ή λανθασμένη, το 67,3 % (37 συμμετέχοντες) απάντησε οτι είναι λανθασμένη ενώ το 32,7 % (18 συμμετέχοντες) απάντησε οτι είναι σωστή.

Η πλειοψηφία των δείγματος θεωρεί οτι το μεγαλύτερο ποσοστό των αστέγων είναι άντρες

88,7 %(47 συμμετέχοντες) ενώ το 11,3 % (7 συμμετέχοντες) ότι είναι γυναίκες.

Αναφορικά με το επίπεδο εκπαίδευσης, το 47,3 % (26 συμμετέχοντες) είναι απόφοιτοι γυμνασίου, το 20 % (11 συμμετέχοντες) είναι απόφοιτοι Λυκείου,το 30,9 % (17 συμμετέχοντες) είναι αναλφάβητοι και το 1,8 % (1 συμμετέχων) είναι απόφοιτος ΑΕΙ/ΤΕΙ.

Απ το δείγμα μας (55 συμμετέχοντες), αναφορικά με τον όρο «νέο-άστεγοι»,το 21,8% (12 συμμετέχοντες) τον γνωρίζουν, ενώ το 78,2% (43 συμμετέχοντες) δεν τον γνωρίζουν.

Μόνο το 8,3 % έκαστος(14 συμμετεχοντες) απάντησαν τι σημαίνει ο όρος «νέο-άστεγοι»,

Πίνακας 4. *Γνώσεις των φοιτητών ΕΛΜΕΠΑ αναφορικά με τα προγράμματα που μπορούν να ωφεληθούν ως εξυπηρετούμενοι άστεγα άτομα*		
N= 55	**N**	**%**
Γνωρίζεις αν στο δήμο Ηρακλείου υπάρχει κάποιο πρόγραμμα στήριξης ή κάποια δομή παροχής βοήθειας σε αστέγους;		
α) Ναι	**38**	**69,1**
β) Όχι	**17**	**30,9**
(N=54) Γνωρίζεις ή έχεις ακούσει ποτέ το Κέντρο Υποδοχής Αστέγων του δήμου Αθηναίων;		
α) Το έχω ακούσει	**36**	**66,7**
β) Δεν το έχω ακούσει ποτέ	**5**	**9,3**
γ) Το γνωρίζω	**13**	**24,1**
Γνωρίζεις ή έχεις ακούσει ποτέ για το Κοινωνικό Παντοπωλείο;		
α) Το έχω ακούσει	**19**	**34,5**
β) Το γνωρίζω	**36**	**65,5**
Γνωρίζεις το Κοινωνικό Φαρμακείο;		
α) Το έχω ακούσει	**14**	**25,5**
β) Δεν το έχω ακούσει ποτέ	**4**	**7,3**
γ) Το γνωρίζω	**37**	**67,3**

Γνωρίζεις για τους Κοινωνικούς Ξενώνες Φιλοξενίας;		
α) Το έχω ακούσει	**27**	**49,1**
β) Δεν το έχω ακούσει ποτέ	**4**	**7,3**
γ) Το γνωρίζω	**24**	**43,6**
Γνωρίζεις για τα Ανοιχτά Κέντρα Ημέρας ;		
α) Το έχω ακούσει	**21**	**38,2**
β) Δεν το έχω ακούσει ποτέ	**13**	**23,6**
γ) Το γνωρίζω	**21**	**38,2**
Γνωρίζεις για τα συσσίτια υπερ αστέγων της Αρχιεπισκοπής Κρήτης;		
α) Το έχω ακούσει	**22**	**40,0**
β) Δεν το έχω ακούσει ποτέ	**10**	**18,2**
γ) Το γνωρίζω	**23**	**41,8**
Γνωρίζεις κάποια Μη Κυβερνητική Οργάνωση που να ασχολείται με τα θέματα των αστέγων στην πόλη σου ή στην Ελλάδα γενικά;		
α) Ναι	**16**	**29,1**
β) Όχι	**39**	**70,9**

Απο το σύνολο του δείγματος(55 συμμετέχοντες) μόλις το 69,1%(38 συμμετέχοντες) γνωρίζουν εαν στο δήμο Ηρακλείου υπάρχει κάποιο πρόγραμμα στήριξης ή κάποια δομή παροχής βοήθειας σε αστέγους ενώ το 30,9% (17 συμμετέχοντες) δεν γνωρίζουν εαν υπάρχει κάποια δράση για τους αστέγους. Σχετικά με το κέντρο υποδοχής αστέγων που είναι στο Δήμο Αθηναίων το 66,7% (36 συμμετέχοντες) έχουν ακούσει για την ύπαρξη της δομής, το 24,1% (13 συμμετέχοντες) το γνωρίζουν ενώ το 9,3% (5 συμμετέχοντες) δεν γνωρίζουν την υπαρξή του.

Απ το δείγμα μας το 65,5% (36 συμμετέχοντες) γνώρίζουν για το κοινωνικό παντοπωλείο ενώ το 34,5% (19 συμμετέχοντες) το έχουν ακούσει.

Το δείγμα μας ερωτήθηκε επίσης και για το κοινωνικό Φαρμακείο 67,3 % (37 συμμετέχοντες) το γνωρίζουν, το 25,5% (14 συμμετέχοντες) το έχουν ακούσει ενώ το 7,3% (4 συμμετέχοντες) δεν το γνωρίζουν. Για άλλη μια δομή που ερωτήθει το δείγμα μας ήταν οι Κοινωνικοί Ξενώνες Φιλοξενιας το 49,1% (27 συμμετέχοντες) το έχουν ακούσει, το 43,6% (24 συμμετέχοντες) το γνωρίζουν, ενώ το 7,3% (4 συμμετέχοντες) δεν το έχουν ακούσει ποτέ. Επίσης για τα Ανοιχτά Κέντρα ημέρας το 38,2% έκαστος (απο 21 συμμετέχοντες) το γνωρίζουν και το έχουν ακούσει ενώ 23,6% (13 συμμετέχοντες) δεν το έχουν ακούσει ποτέ.

Στην ερωτησή μας εάν γνωρίζουν για τα συσσίτια υπερ αστέγων της Αρχιεπισκοπής Κρήτης το 41,8% (23 συμμετέχοντες) το γνωρίζουν, το 40% (22 συμμετέχοντες) το έχουν ακούσει, ενώ το 18,2% (10 συμμετέχοντες) δεν το έχουν ακούσει ποτέ.

Από το σύνολο του δείγματος (55 συμμετέχοντες) σχετικά με την μη κυβερνητική οργάνωση σε θέματα αστέγων, στην πόλη τους ή στην Ελλάδα, το 70,9%(39 συμμετέχοντες) δήλωσε πως γνωρίζει κάποια κυβερνητική οργάνωση, ενώ το 29,1%(16 συμμετέχοντες) δήλωσαν ότι δεν γνώριζαν κάποια.

,0,00

Πίνακας 5. *Απόψεις των φοιτητών ΕΛΜΕΠΑ αναφορικά με τα προγράμματα που μπορούν να ωφεληθούν ως εξυπηρετούμενοι άστεγα άτομα*		
Θεωρείς ότι τα ευρωπαϊκά προγράμματα (π.χ ευρωπαϊκή κάρτα ασφάλισης ασθένειας) είναι βοηθητικά για τους αστέγους;		
N= 55	**N**	**%**
α) Ναι	**27**	**49,1**
β) Όχι	**6**	**10,9**
γ) Ίσως	**13**	**23,6**
δ) Δεν γνωρίζω την ύπαρξη τους	**9**	**16,4**
Πιστεύεις ότι οι υπάρχουσες υπηρεσίες και προγράμματα έχουν βοηθήσει και βοηθούν τον πληθυσμό αυτό;		

N= 55	**N**	**%**
α) Ναι	**24**	**43,6**
β) Όχι	**4**	**7,3**
γ) Ίσως	**23**	**41,8**
δ) Δε γνωρίζω	**4**	**7,3**

Από το σύνολο της έρευνας (55 συμμετέχοντες) που ερωτήθηκαν για τα ευρωπαϊκά προγράμματα αν είναι βοηθητικά για τους άστεγους το 49,1%(27 συμμετέχοντες) δήλωσε ότι τα θεωρεί ενώ το 23,6%(13 συμμετέχοντες) απάντησε ότι ίσως να είναι βοηθητικά, στη συνέχεια το 16,4% (9 συμμετέχοντες)δεν γνώριζε την ύπαρξη αυτών των προγραμμάτων και τέλος το 10,9% (6 συμμετέχοντες) απάντησε πως δεν τα θεωρεί βοηθητικά.

Από το σύνολο του δείγματος(55 συμμετέχοντες) στην ερώτηση αν πιστεύουν ότι υπάρχουν υπηρεσίες και προγράμματα για να βοηθήσουν τον πληθυσμό το 43,6%(24 συμμετέχοντες) απάντησε ναι, το 41,8% (23 συμμετέχοντες) απάντησε ίσως, ενώ το 7,3% έκαστος (4 συμμετέχοντες) απάντησαν ότι δεν βοηθάνε τον πληθυσμό και ότι δεν γνωρίζουν κάποια υπηρεσία.

Με ποιο τρόπο μια δομή ή υπηρεσία θα μπορούσε κατά τη γνώμη σας να βοηθήσει τους αστέγους;		
N= 32	**N**	**%**
Διανομή φαγητού και ειδών πρώτης ανάγκης	**1**	**1,8**
Επιπλέον Κέντρα Ημέρας	**2**	**3,6**
Εύρεση στέγης και εργασίας	**9**	**16,4**
Εκπαιδευτικά προγράμματα που θα παρείχαν καταρτίσεις	**1**	**1,8**

Παροχή καθημερινών συσσιτίων και υποδομών χώρων υγιεινής (π.χ. χημικές τουαλέτες)	**2**	**3,6**
Χρήση street work (στάση αποδοχής, στήριξη, κ.α.)	**2**	**3,6**
Καταγραφή αστέγων και βοήθεια στην εύρεση εργασίας (αν είναι δυνατό).	**2**	**3,6**
Παροχή των απαραίτητων για τη διαβίωση (στέγη, σίτιση, βασική εκπαίδευση)	**12**	**21,8**
Παροχή εργασίας	**1**	**1,8**

Στην ερώτηση *«με ποιον τρόπο μια δομή ή υπηρεσία θα μπορούσε κατά τη γνώμη σας να βοηθήσει τους αστέγους»* απάντησαν 32 από τους 55 συμμετέχοντες. Ειδικότερα το 37,5%(συγκεκριμένα 12 συμμετέχοντες) δήλωσαν ως πιθανό τρόπο βοήθειας στους αστέγους την «παροχή των απαραίτητων για τη διαβίωση (στέγη, σίτιση, βασική εκπαίδευση)». Στη συνέχεια ακολουθεί η πρόταση για εύρεση στέγης και εργασίας στο ποσοστό του 28,1% (συγκεκριμένα 9 συμμετέχοντες). Έπειτα σε ποσοστό 6,3% (συγκεκριμένα 2 συμμετέχοντες) έκαστος, προτάθηκαν η δημιουργία επιπλέον Κέντρων Ημέρας, η παροχή καθημερινών συσσιτίων και υποδομών χώρων υγιεινής (π.χ. χημικές τουαλέτες), χρήση street work (στάση αποδοχής, στήριξη, κ.α.), καταγραφή αστέγων και βοήθεια στην εύρεση εργασίας (αν είναι δυνατό). Ακόμη, σε ποσοστό 3,1% (1 συμμετέχοντας) έκαστος, ακολουθούν οι εξής προτάσεις: α) παροχή εργασίας, β) εκπαιδευτικά προγράμματα που θα παρείχαν καταρτίσεις και γ) διανομή φαγητού και ειδών πρώτης ανάγκης.

Πίνακας 6. Απόψεις *των φοιτητών ΕΛΜΕΠΑ αναφορικά με τα προγράμματα που μπορούν να ωφεληθούν ως εξυπηρετούμενοι άστεγα άτομα στο Δήμο Ηρακλείου*
Θεωρείς ότι ο δήμος Ηρακλείου παρέχει ικανοποιητική βοήθεια σε πληθυσμούς αστέγων;

N= 55	**N**	**%**
α) Ναι, αρκετή	**3**	**5,5**
β) Ίσως ,βοηθά σε ένα βαθμό	**34**	**61,8**
γ) Όχι ,καθόλου	**3**	**5,5**
δ) Δεν γνωρίζω	**15**	**27,3**
Ποιά απ τα παρακάτω θεωρείς τα ποιό σημαντικά για ένα πρόγραμμα παρέμβασης σε αστέγους..?		
24. α. Πολιτικές πρόληψης της απώλειας στέγης		
Ναι	**29**	**52,7**
Όχι	**26**	**47,3**
24 β. Πολιτικές επείγουσας παρέμβασης (προσωρινή στέγαση, κοινωνική υποστήριξη)		
Ναι	**33**	**60,0**
Όχι	**22**	**40,0**
24.γ. Πολιτικές μεταβατικής φιλοξενίας (Κοινωνικός ξενώνας αστέγων)		
Ναι	**16**	**29,1**
Όχι	**39**	**70,9**
24. δ. Πολιτικές επανένταξης (π.χ. εργασιακή επανένταξη)		
Ναι	**40**	**72,7**
Όχι	**15**	**27,3**
24.ε. Επιστημονική έρευνα για τους παράγοντες απώλειας στέγης στην Ελλάδα		
Ναι	**6**	**10,9**
Όχι	**49**	**89,1**
24. στ. Οικονομική βοήθεια- παροχή επιδομάτων		

Ναι	**28**	**50,9**
Όχι	**27**	**49,1**

Από το σύνολο του δείγματος (55 συμμετέχοντες) για το αν θεωρούν ότι ο Δήμος Ηρακλείου παρέχει βοήθεια ικανοποιητική στους άστεγους το 61,8% (με 34 συμμετέχοντες) απάντησαν ότι ίσως να βοηθάει, ενώ το 27,3% δεν γνωρίζει. Ακολουθεί το 5,5% έκαστος (με 3 συμμετέχοντες)οπου δεν βοηθάει καθόλου..

Από το σύνολο του δείγματος (55 συμμετέχοντες) σχετικά με τις πολιτικές πρόληψης της απώλειας στέγασης το 52,7%(29 συμμετέχοντες) απάντησε θετικά , ενώ το 47,3%(26 συμμετέχοντες) απάντησε αρνητικά.
Από το σύνολο του δείγματος (55 συμμετέχοντες) για τις πολιτικές επείγουσας παρέμβασης το 60%(33 συμμετέχοντες) απάντησε ναι, ενώ το 40%(22 συμμετέχοντες) απάντησε όχι.

Από το σύνολο του δείγματος(55 συμμετέχοντες) σχετικά με τις πολιτικές μεταβατικής φιλοξενίας , απάντησε αρνητικά το 70,9%(39 συμμετέχοντες), ενώ θετικά απάντησε το 29,1%(16 συμμετέχοντες).
Από το σύνολο του δείγματος(55 συμμετέχοντες) σχετικά με τις πολιτικές επανένταξης απάντησε θετικά το 72,2%(40 συμμετέχοντες) ενώ το 27,3%(15 συμμετέχοντες) απάντησε αρνητικά.
Από το σύνολο του δείγματος (55 συμμετέχοντες) για τους παράγοντες απώλειας στέγης απάντησε αρνητικά το 89,1%(49 συμμετέχοντες) ενώ το 10,9%(6 συμμετέχοντες) απάντησε θετικά στην επιστημονική έρευνα.
Το σύνολο του δείγματος(55 συμμετέχοντες) σχετικά με την οικονομική βοήθεια των αστέγων το 50,9% (28 συμμετέχοντες) απάντησε θετικά ενώ το 49,1% απάντησε αρνητικά(27 συμμετέχοντες).

Έχεις ακούσει αν αυτή την περίοδο υπάρχει κάποια δράση στην πόλη σου για την παροχή βοήθειας σε αστέγους;

N= 53	**N**	**%**
α) Ναι	**5**	**9,1**
β) Όχι	**48**	**87,3**

Από το σύνολο του δείγματος(55 συμμετέχοντες) στην ερώτηση για αν έχουν ακούσει κάποια δράση για την παροχή βοήθειας σε άστεγους στην πόλη τους το 87,3%(48 συμμετέχοντες) απάντησαν αρνητικά και μόνο το 9,1 %(5 συμμετέχοντες)απάντησε θετικά.

Πίνακας 7. *Απόψεις για τους τρόπους ενημέρωσης*

Πιστεύεις ότι τα κοινωνικά δίκτυα (π.χ facebook) συμβάλλουν στην ενημέρωση δράσεων για διάφορες ευπαθείς ομάδες;		
N= 54	**N**	**%**
α) Ναι ,αρκετά	**31**	**56,4**
β) Ίσως	**16**	**29,1**
γ) Όχι ,καθόλου	**7**	**12,7**

Ποιος θεωρείτε ότι θα ήταν καλύτερος τρόπος ενημέρωσης νέων για προγράμματα υποστήριξης αστέγων από διάφορους φορείς;		
α) διαφήμιση σε τηλεόραση	**6**	**10,9**
β) Συναυλία Αλληλεγγύης	**4**	**7,3**
γ) Κοινωνικές Δράσεις όπως Κοινωνική Κουζίνα	**8**	**14,5**
δ)Ημερίδες σε πανεπιστημιακούς χώρους	**6**	**10,9**

ε)Ολα τα παραπάνω	**1**	**1,8**
στ) Διαφήμιση σε κοινωνικά δίκτυα / διαδίκτυο	**29**	**52,7**
STREET WORK	**1**	**1,8**

Στην ερώτηση εάν *πιστεύουν ότι τα κοινωνικά δίκτυα (π.χ facebook) συμβάλλουν στην ενημέρωση δράσεων για διάφορες ευπαθείς ομάδες* απάντησαν 54 συμμετέχοντες εκ των οποίων το 56,4% (31 συμμετέχοντες) απάντησε θετικά. Το 29,1%(16 συμμετέχοντες) απάντησε οτι ίσως θα μπορούσε να συμβάλλει, και 12,7% (7 συμμετέχοντες) απάντησε αρνητικά.

Σχετικά με τον τρόπο ενημέρωσης νέων για προγράμματα υποστήριξης αστέγων από διάφορους φορείς είχαμε διάφορες απαντήσεις οι οποίες είναι οι εξής:

Διαφήμιση σε κοινωνικά δίκτυα / διαδίκτυο το 52,7% (29 συμμετέχοντες)

Τις Κοινωνικές Δράσεις όπως Κοινωνική Κουζίνα το 14,5 % (8 συμμετέχοντες)

Τη διαφήμιση σε τηλεόραση το 10,9% (6 συμμετέχοντες) έκαστος και τς ημερίδες σε πανεπιστημιακούς χώρους

Τη Συναυλία Αλληλεγγύης το 7,3% (4 συμμετέχοντες)

STREET WORK το 1,8% (1 συμμετέχων)

Ολα τα παραπάνω το 1,8% (1 συμμετέχων).

Επαγωγικά Αποτελέσματα έρευνας

Πριν τη διενέργεια της επαγωγικής ανάλυσης των αποτελεσμάτων πραγματοποιήθηκε έλεγχος κανονικότητας του δείγματος. Στην προκειμένη περίπτωση

επιλέχθηκε το κριτήριο Kolmogorov-Smirnov, για δείγμα άνω τον 50 ατόμων, από τον οποίο διαπιστώθηκε ότι σε καμία περίπτωση δεν εξασφαλίζονται οι προϋποθέσεις κανονικότητας (KS sig< .05). Για τον λόγο αυτό εφαρμόστηκε το μη παραμετρικό κριτήριο Mann-Whitney. Οι στατιστικοί έλεγχοι διεξήχθησαν σε επίπεδο με στατιστική σημαντικότητα μικρότερης του 5% (p= 0,05).

Ύστερα από διεξαγωγή ελέγχου με το Mann Whitney, διαπιστώθηκαν σημαντικά στατιστικές διαφορές μεταξύ των ηλικιακών ομάδων σε ένα ερώτημα του ερωτηματολογίου της έρευνας. Συγκεκριμένα, στο ερώτημα «Έχεις συμμετάσχει ποτέ εθελοντικά σε κάποια δράση για την παροχή στήριξης σε άστεγους, οι φοιτητές άνω των 22 ετών (Μ.Ο.:2,00) δηλώνουν πως έχουν συμμετάσχει σε δράσεις για παροχή στήριξης σε αστέγους σε μεγαλύτερο βαθμό συγκριτικά με τους φοιτητές ηλικίας 18-21 ετών (Μ.Ο.:1,83). Επομένως, οι φοιτητές του τμήματος που βρίσκονται σε μεγαλύτερο εξάμηνο φοίτησης είναι πιο ενεργοί στην παροχή κοινωνικής δράσης σχετικά με το ζήτημα των αστέγων, U=215,000, p=.007.

Πίνακας 8. *Μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις για τις αντιλήψεις αναφορικά με το ζήτημα των αστέγων. Έλεγχος στατιστικής σημαντικότητας των διαφορών των μέσων όρων ανά ηλικιακή κατηγορία φοιτητών Κοινωνικής Εργασίας*.

Test Statistics[a]

	Έχεις συμμετάσχει ποτέ εθελοντικά σε κάποια δράση για παροχή στήριξης σε αστέγους;
Mann-Whitney U	215.000
Wilcoxon W	293.000
Z	-2.702
Asymp. Sig. (2-tailed)	.007

a. Grouping Variable: ΗΛΙΚΙΑ

Descriptives

Έχεις συμμετάσχει ποτέ εθελοντικά σε κάποια δράση για παροχή στήριξης σε ασπέγους;

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
18-21	12	1.83	.389	.112	1.59	2.08	1	2
22- άνω	43	2.00	.000	.000	2.00	2.00	2	2
Total	55	1.96	.189	.025	1.91	2.01	1	2

Αναφορικά με την κατηγορία φύλου, εντοπίστηκαν δύο ερωτήματα με στατιστικά σημαντικές διαφορές. Αναλυτικότερα στο ερώτημα «Έχεις έρθει ποτέ σε επαφή ή ενημερωθεί με οποιοδήποτε μέσο με θέματα που αφορούν την ομάδα των αστέγων;». Οι φοιτητές του δείγματος σημείωσαν μεγαλύτερό ποσοστό συμφωνίας (Μ.Ο.: 2,00) συγκριτικά με τις φοιτήτριες (Μ.Ο.:1,33). Επομένως, οι φοιτητές του δείγματος φαίνεται ότι είναι πιο ενημερωμένοι σχετικά με το συγκεκριμένο ζήτημα από ότι οι φοιτήτριες του τμήματος, U=25.500, p=.020.

Αντιθέτως, στην ερώτηση «Έχεις ακούσει αν αυτή την περίοδο υπάρχει κάποια δράση στην πόλη σου για την παροχή βοήθειας σε αστέγους», που αφορά πάλι θέμα ενημέρωσης, εντοπίζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές ανά κατηγορία φύλου. Ειδικότερα, οι φοιτήτριες (Μ.Ο.: 2,88) της σχολής σημειώνουν μεγαλύτερο ποσοστό συμφωνίας σχετικά με το ζήτημα αυτό έναντι των αρρένων φοιτητών (Μ.Ο.:2,00). Επομένως, οι φοιτήτριες του τμήματος έχουν ακούσει/ ενημερωθεί σχετικά με κάποια δράση για παροχή βοήθειας την περίοδο αυτή σε σχέση με τους φοιτητές, U=32.000, p=. 003.

Πίνακας 9. Μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις για τις αντιλήψεις αναφορικά με το ζήτημα των αστέγων. Έλεγχος στατιστικής σημαντικότητας των διαφορών των μέσων όρων ανά κατηγορία φύλου φοιτητών Κοινωνικής Εργασίας.

Test Statistics[a]

	Έχεις έρθει ποτέ σε επαφή ή ενημερωθεί με οποιοδήποτε μέσο με θέματα που αφορούν την ομάδα των αστέγων;	Έχεις ακούσει αν αυτή την περίοδο υπάρχει κάποια δράση στην πόλη σου για την παροχή βοήθειας σε αστέγους;
Mann-Whitney U	25.500	32.000
Wilcoxon W	1403.500	38.000
Z	-2.335	-2.947
Asymp. Sig. (2-tailed)	.020	.003
Exact Sig. [2*(1-tailed Sig.)]	.049[b]	.094[b]

a. Grouping Variable: ΦΥΛΟ

b. Not corrected for ties.

Descriptives

		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
						Lower Bound	Upper Bound		
Έχεις έρθει ποτέ σε επαφή ή ενημερωθεί με οποιοδήποτε μέσο με θέματα που αφορούν την ομάδα των αστέγων;	APPEN	3	2.00	.000	.000	2.00	2.00	2	2
	ΘΥΛΗ	52	1.33	.474	.066	1.20	1.46	1	2
	Total	55	1.36	.485	.065	1.23	1.49	1	2
Έχεις ακούσει αν αυτή την περίοδο υπάρχει κάποια δράση στην πόλη σου για την παροχή βοήθειας σε αστέγους;	APPEN	3	2.00	1.000	.577	-.48	4.48	1	3
	ΘΥΛΗ	52	2.88	.379	.052	2.78	2.99	1	3
	Total	55	2.84	.462	.062	2.71	2.96	1	3

Δεν εντοπίστηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές ανάμεσα στους φοιτητές που έχουν συμμετάσχει εθελοντικά σε κάποια δράση παροχής βοήθειας σε αστέγους συγκριτικά με όσους δεν έχουν συμμετάσχει.

Επίσης, ύστερα από διεξαγωγή ελέγχου με το Mann Whitney, διαπιστώθηκαν σημαντικά στατιστικές διαφορές σε σχέση με όσους έχουν έρθει ποτέ σε επαφή ή ενημερωθεί με οποιοδήποτε μέσο για θέματα που αφορούν την ομάδα των αστέγων συγκριτικά με όσους δεν έχουν ενημερωθεί. Συγκεκριμένα, στο ερώτημα αν γνωρίζουν το κοινωνικό φαρμακείο, οι περισσότεροι συμμετέχοντες στην έρευνα που έχουν ενημερωθεί για το σχετικό ζήτημα γνωρίζουν για το κοινωνικό φαρμακείο (Μ.Ο.:2,69), συγκριτικά με όσους δεν έχουν ενημερωθεί σχετικά (Μ.Ο.: 1,95), U=214,500, p=.004.

Επίσης, προέκυψαν στατιστικά σημαντικές διαφορές αναφορικά με όσους έχουν έρθει ή δεν έχουν έρθει ποτέ σε επαφή ή ενημερωθεί με οποιοδήποτε μέσο για θέματα που αφορούν την ομάδα των αστέγων στο ερώτημα «Πιστεύεις ότι οι υπάρχουσες υπηρεσίες και τα προγράμματα έχουν βοηθήσει και βοηθούν τον

πληθυσμό των αστέγων», με όσους απάντησαν όχι να σημειώνουν μεγαλύτερο Μ.Ο (2,55) συγκριτικά με αυτούς που απάντησαν ναι (Μ.Ο.:1,89), U=234.000, p=.027.

Τέλος, σε σχέση με αυτήν την παράμετρο προέκυψαν στατιστικά σημαντικές διαφορές στο ερώτημα «Πιστεύεις ότι τα κοινωνικά δίκτυα (π.χ. facebook) συμβάλλουν στην ενημέρωση δράσεων για διάφορες ευπαθείς ομάδες;», με όσους δεν είναι ενημερωμένοι να σημειώνουν μεγαλύτερο Μ.Ο. (2,95) συγκριτικά με όσους είναι ενήμεροι (Μ.Ο.:2,34), U= 188.000, p=.003.

Πίνακας 10. Μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις για τις αντιλήψεις αναφορικά με το ζήτημα των αστέγων. Έλεγχος στατιστικής σημαντικότητας των διαφορών των μέσων όρων σε σχέση με την ενημέρωση των φοιτητών Κοινωνικής Εργασίας.

,

Test Statistics[a]

	Γνωρίζεις το Κοινωνικό Φαρμακείο;"	Πιστεύεις ότι οι υπάρχουσες υπηρεσίες και προγράμματα έχουν βοηθήσει και βοηθούν τον πληθυσμό αυτό;	Πιστεύεις ότι τα κοινωνικά δίκτυα (π.χ facebook) συμβάλλουν στην ενημέρωση δράσεων για διάφορες ευπαθείς ομάδες;
Mann-Whitney U	214.500	234.000	188.000
Wilcoxon W	424.500	864.000	818.000
Z	-2.877	-2.210	-2.958
Asymp. Sig. (2-tailed)	.004	.027	.003

a. Grouping Variable: Έχεις έρθει ποτέ σε επαφή ή ενημερωθεί με οποιοδήποτε μέσο με θέματα που αφορούν την ομάδα των αστέγων;

Descriptives

		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
						Lower Bound	Upper Bound		
Γνωρίζεις το Κοινωνικό Φαρμακείο;"	α) Ναι	35	2.69	.676	.114	2.45	2.92	1	3
	β) Οχι	20	1.95	.999	.223	1.48	2.42	1	3
	Total	55	2.42	.875	.118	2.18	2.65	1	3
Πιστεύεις ότι οι υπάρχουσες υπηρεσίες και προγράμματα έχουν βοηθήσει και βοηθούν τον πληθυσμό αυτό;	α) Ναι	35	1.89	1.078	.182	1.52	2.26	1	4
	β) Οχι	20	2.55	.945	.211	2.11	2.99	1	4
	Total	55	2.13	1.072	.145	1.84	2.42	1	4
Πιστεύεις ότι τα κοινωνικά δίκτυα (π.χ facebook) συμβάλλουν στην ενημέρωση δράσεων για διάφορες ευπαθείς ομάδες;	α) Ναι	35	2.34	.591	.100	2.14	2.55	2	4
	β) Οχι	19	2.95	.780	.179	2.57	3.32	2	4
	Total	54	2.56	.718	.098	2.36	2.75	2	4

Ύστερα από την εφαρμογή του μη παραμετρικού κριτηρίου Kruskal- Wallis προέκυψαν στατιστικά σημαντικές διαφορές ανά κατηγορία φοιτητών σχετικά με το αν πιστεύουν ότι οι υπάρχουσες υπηρεσίες και προγράμματα έχουν βοηθήσει και βοηθούν τον πληθυσμό αυτό σε σχέση με το ερώτημα «Έχεις έρθει σε επαφή ή ενημερωθεί με οποιοδήποτε μέσο για θέματα που αφορούν την ομάδα αστέγων;». Εδώ το μεγαλύτερο μέρος του δείγματος σημείωσε ίσως (Μ.Ο.: 1,61) και ακολουθούν όσοι απάντησαν δε γνωρίζω (Μ.Ο.: 1,25), ενώ χαμηλότερα ποσοστά σημείωσαν όσοι φοιτητές/τριες απάντησαν ναι (Μ.Ο.: 1,21) και όχι (Μ.Ο.: 1.00), U=10.780, p=.013.

Πίνακας 11. Μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις για τις αντιλήψεις αναφορικά με το ζήτημα των αστέγων. Έλεγχος στατιστικής σημαντικότητας των διαφορών των μέσων όρων σε σχέση με την γνώμη των φοιτητών για τις υπηρεσίες και τα προγράμματα για την βοήθεια των αστέγων.

Test Statistics[a,b]

	Έχεις έρθει ποτέ σε επαφή ή ενημερωθεί με οποιοδήποτε μέσο με θέματα που αφορούν την ομάδα των αστέγων;
Kruskal-Wallis H	10.780
df	3
Asymp. Sig.	.013

a. Kruskal Wallis Test

b. Grouping Variable: Πιστεύεις ότι οι υπάρχουσες υπηρεσίες και προγράμματα έχουν βοηθήσει και βοηθούν τον πληθυσμό αυτό;

Descriptives

Έχεις έρθει ποτέ σε επαφή ή ενημερωθεί με οποιοδήποτε μέσο με θέματα που αφορούν την ομάδα των αστέγων;

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
α) Ναι	24	1.21	.415	.085	1.03	1.38	1	2
β) Όχι	4	1.00	.000	.000	1.00	1.00	1	1
γ) Ίσως	23	1.61	.499	.104	1.39	1.82	1	2
δ) Δε γνωρίζω	4	1.25	.500	.250	.45	2.05	1	2
Total	55	1.36	.485	.065	1.23	1.49	1	2

Συζήτηση- Συμπεράσματα

Η παρούσα έρευνα στοχεύει στη διερεύνηση των απόψεων και στάσεων των φοιτητών κοινωνικής εργασίας του ΕΛΜΕΠΑ αναφορικά με τις συνθήκες διαβίωσης των αστέγων στο δήμο Ηρακλείου Κρήτης. Πρόκειται για ένα πολύ σημαντικό ζήτημα, το οποίο δεν έχει ωστόσο διερευνηθεί σε βάθος με βάση τη παράμετρο των απόψεων των φοιτητών κοινωνικών σπουδών.

Προκειμένου να ανιχνευθούν οι απόψεις των φοιτητών σχετικά με το ζήτημα κλήθηκαν να απαντήσουν σε μία σειρά ερωτημάτων που αφορούσαν το βαθμό ενημέρωσης τους για τις συνθήκες διαβίωσης των αστέγων, αλλά και την άποψη τους αναφορικά με την αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων και των μέτρων για την αντιμετώπιση του φαινομένου ως προς την αποτελεσματικότητα τους.

Η πλειοψηφία του δείγματος είναι γυναίκες, καθώς το δείγμα της έρευνας αποτελείται από 52 φοιτήτριες (94,5%) και 3 φοιτητές (5,5%). Επίσης, σημαντικό δημογραφικό στοιχείο είναι η ηλικία των συμμετεχόντων, με τους περισσότερους να είναι από 22 ετών και άνω (78,2%), με το υπόλοιπο δείγμα να ανήκει στην ηλικιακή κατηγορία των 18 έως 21 ετών (21,8%). Επομένως, το δείγμα της έρευνας αποτελείται κυρίως από φοιτήτριες, που βρίσκονται στην τελευταία εξάμηνα της φοίτησης τους.

Αποτελέσματα 1ου και 2ου ερευνητικού ερωτήματος:

Το 1ο και το 2ο ερευνητικό ερώτημα αφορούν του βαθμού που οι φοιτητές είναι ενημερωμένοι σε σχέση με το ζήτημα των αστέγων, καθώς και το είδος πληροφόρησης τους, όπως και αν προκύπτουν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των φοιτητών που βρίσκονται σε μεγαλύτερο εξάμηνο συγκριτικά με όσους παρακολουθούν μικρότερο εξάμηνο.

Οι περισσότεροι φοιτητές του δείγματος δήλωσαν πως έχουν ενημερωθεί σχετικά με το ζήτημα των αστέγων, κυρίως μέσα από το διαδίκτυο/κοινωνικά δίκτυα και διαλέξεις στη σχολή φοίτησης τους σχετικά με το θέμα αυτό.

Ωστόσο, οι απαντήσεις των φοιτητών αναφορικά με τις γνώσεις τους περί του ζητήματος είναι αρκετές, αλλά όχι επαρκής, αν λάβουμε υπόψη ότι ως μελλοντικοί επαγγελματίες θα πρέπει να λαμβάνουν και να εφαρμόζουν προγράμματα προστασίας για την συγκεκριμένη ευάλωτη ομάδα.

Δεν προέκυψαν ιδιαίτερα σημαντικές στατιστικές διαφορές μεταξύ των φοιτητών μεγαλύτερων εξαμήνων σε σχέση με όσους φοιτούν στα πρώτα εξάμηνα, εκτός από το ότι οι μεγαλύτεροι φοιτητές σημειώνουν μεγαλύτερη εθελοντική δράση, όπως φαίνεται και στα αποτελέσματα του 5ου ερευνητικού ερωτήματος.

Αποτελέσματα 3ου ερευνητικού ερωτήματος:

Σκοπός του 3ου ερευνητικού ερωτήματος είναι να διερευνηθεί κατά πόσο είναι ενημερωμένοι οι φοιτητές από τα Μ.Μ.Ε. και τα κοινωνικά δίκτυα, δηλαδή σε τι βαθμό συμβάλλουν στην ενημέρωση των φοιτητών για το συγκεκριμένο ζήτημα.

Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης συμβάλλουν στην ενημέρωση δράσεων για διάφορες ευπαθείς ομάδες, σύμφωνα με την άποψη των φοιτητών του δείγματος σε αρκετά υψηλό βαθμό, άποψη η οποία επιβεβαιώνεται με την επιλογή προτεινόμενου τρόπου ενημέρωσης για προγράμματα υποστήριξης αστέγων μέσω διαφημίσεων σε κοινωνικά δίκτυα/ διαδίκτυο.

Αποτελέσματα 4ου ερευνητικού ερωτήματος:

Σκοπός του 4ου ερευνητικού ερωτήματος είναι να απαντήσει στο κατά πόσο οι φοιτητές κοινωνικής εργασίας πιστεύουν πως τα υφιστάμενα Ευρωπαϊκά προγράμματα και υπηρεσίες συμβάλλουν ώστε να μειωθεί το πρόβλημα των αστέγων.

Το μεγαλύτερο μέρος των φοιτητών που συμμετείχαν στην έρευνα γνωρίζουν κάποιο πρόγραμμα στήριξης ή κάποια δομή παροχής βοήθειας σε άστεγους στο δήμο Ηρακλείου, όπως επίσης γνωρίζουν ή έχουν ακουστά το κέντρο υποδοχής αστέγων του δήμου Αθηναίων. Επιπροσθέτως, το μεγαλύτερο μέρος του δείγματος γνωρίζει το Κοινωνικό Παντοπωλείο και το Κοινωνικό Φαρμακείο, και γνωρίζει για τους Κοινωνικούς Ξενώνες Φιλοξενίας, αλλά και για τα Ανοικτά Κέντρα Ημέρας. Επιπλέον, γνωστές είναι και οι δράσεις της αρχιεπισκοπής της Κρήτης σχετικά με τα συσσίτια υπέρ αστέγων.

Ωστόσο, η πλειοψηφία του δείγματος δεν γνωρίζει κάποια μη κυβερνητική οργάνωση που ασχολείται με τα θέματα των αστέγων στην πόλη τους και γενικότερα στην Ελλάδα. Αναφορικά με τα ευρωπαϊκά προγράμματα, η πλειοψηφία των φοιτητών

θεωρεί πως είναι βοηθητικά για τους άστεγους και πως οι υπάρχουσες υπηρεσίες και τα προγράμματα έχουν βοηθήσει και βοηθούν τον πληθυσμό αυτό σε αρκετά υψηλό βαθμό.

Κατά τη σύμφωνη άποψη των φοιτητών σχετικά με ποιον τρόπο θα μπορούσαν να βοηθηθούν οι άστεγοι προτείνουν την παροχή των απαραίτητων για την διαβίωση αγαθών και την εύρεση στέγης και εργασίας.

Εν συνεχεία, σε σχέση με το κατά πόσο ικανοποιητική είναι η βοήθεια που παρέχει ο Δήμος Ηρακλείου σε πληθυσμούς αστέγων, οι περισσότεροι φοιτητές δήλωσαν ίσως, κάτι που δηλώνει ότι δεν γνωρίζουν με σιγουριά κατά πόσο βοηθάει ο δήμος τους άστεγους δημότες του.

Σύμφωνα με τις δηλώσεις των φοιτητών, ως πιο αποτελεσματικές πολιτικές για την αντιμετώπιση του ζητήματος των αστέγων κρίνεται η πρόληψη της απώλειας της στέγης, οι πολιτικές επείγουσας παρέμβασης- όπως προσωρινή στέγη, κοινωνική υποστήριξη κ.α.- και οι πολιτικές επανένταξης. Από την άλλη, ως μη αποτελεσματικές πρακτικές θεωρείται η μεταβατική φιλοξενία και η έρευνα για παράγοντες απώλειας της κατοικίας. Επίσης, η οικονομική βοήθεια/ παροχή επιδομάτων «δίχασε» τους φοιτητές, εφόσον δεν υπήρξε στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ όσων θεωρούν το μέτρο αυτό αποτελεσματικό και όσων το θεωρούν μη αποτελεσματικό. Επομένως, το συνόλου το δείγματος διατηρεί μια ουδέτερη στάση ως προς την πρακτική της οικονομικής ενίσχυσης.

<u>Αποτελέσματα 5ου ερευνητικού ερωτήματος:</u>

Βασική επιδίωξη του συγκεκριμένου ερευνητικού ερωτήματος είναι να διαπιστωθεί κατά πόσο οι φοιτητές του τμήματος της κοινωνικής εργασίας λαμβάνουν μέρος σε εθελοντικές δράσεις που αφορούν την καταπολέμηση του ζητήματος των αστέγων.

Είναι, αξιοσημείωτο το γεγονός ότι το 96,4% του δείγματος δεν έχει συμμετάσχει ποτέ σε κάποια δράση για παροχή στήριξης σε άστεγους, κάτι που αξίζει να διερευνηθεί περαιτέρω ως προς τους λόγους μη ευαισθητοποίησης και κοινωνικής προσφοράς των φοιτητών αναφορικά με το ζήτημα αυτό.

Ωστόσο, το γεγονός αυτό ενδεχομένως να συνδέεται με το ότι δεν σημειώνεται κάποια κοινωνική δράση για το ζήτημα αυτό ή τουλάχιστον δεν έχει γνωστοποιηθεί ευρέως ώστε να λάβουν γνώση οι φοιτητές του δείγματος. Επίσης, οι μεγαλύτεροι σε

ηλικία φοιτητές διαπιστώθηκε ότι συμμετέχουν σε μεγαλύτερο βαθμό σε εθελοντικές δράσεις από ότι οι μικρότεροι σε ηλικία.

Περιορισμοί έρευνας – Προτάσεις για μελλοντική έρευνα

Ένας βασικός περιορισμός είναι το μικρό μέγεθος του δείγματος (N=55), όμως αντιπροσωπεύει τις απόψεις, στάσεις και αντιλήψεις των φοιτητών του τμήματος Κοινωνικής Εργασίας σε αρκετά υψηλό βαθμό. Ένας άλλος περιοριστικός παράγοντας είναι ότι δεν μπορούμε να γνωρίζουμε το βαθμό αντικειμενικότητας και αμεροληψίας των δηλώσεων που δόθηκαν από τους φοιτητές, παρότι τηρήθηκαν όλες οι απαραίτητες προϋποθέσεις για την ανωνυμία των συμμετεχόντων.

Σε μελλοντική έρευνα θα ήταν δόκιμο να πραγματοποιηθεί σε μεγαλύτερο μέγεθος δείγματος, να διεξαχθεί και σε άλλα τμήματα Κοινωνικής Εργασίας προκειμένου να μπορούμε να γενικεύσουμε τα αποτελέσματα τις έρευνας. Επίσης, κρίνεται σημαντικό να προσδιοριστούν οι παράγοντες που διαμορφώνουν τις απόψεις και τις στάσεις των φοιτητών αναφορικά με το συγκεκριμένο ζήτημα.

Εξαιρετικά ενδιαφέρον θα ήταν οι ίδιοι οι φοιτητές να σχεδιάσουν ένα πρόγραμμα μέριμνας, να κάνουν επιτόπια έρευνα και δράσεις, να μιλήσουμε με τους αστέγους και να καταγράψουν τις ανάγκες τους προκειμένου να μελετηθούν οι τυχόν διαφοροποιήσεις στις απόψεις τους πριν και μετά την εμπειρική παρέμβαση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

- Άρσις, (2010). *«Έναρξη της Ευρωπαϊκής καμπάνιας για την εξάλειψη του φαινομένου της έλλειψης στέγης».* Δελτίο τύπου. 14 Απριλίου.
- Γιαννέτου, Κ. (2012). *«Το Κοινωνικό Πρόβλημα της έλλειψης στέγης».*
- Δήμος Αθηναίων. www.cityofathens.gr.
- Δήμος Ηρακλείου.http://www.heraklion.gr .
- **Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας και Ανθρώπινου Δυναμικού (2017).** ***« Οδηγός Εφαρμογής : «Πρόγραμμα Στέγαση και Επανένταξη».*** **Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας».** http://www.eiead.gr/ .

- Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός . www.redcross.gr .
- Ζαϊμάκης, Γ., Κανδυλάκη, Α. (2005). «*Δίκτυα Κοινωνικής Προστασίας*». Αθήνα : Κριτική.
- Ζαραφωνίτου, Χ. (2012). *«Θυματοποίηση, ανασφάλεια και καταγραφή αναγκών των αστέγων του Δήμου Καλλιθέας».* Έκθεση ερευνητικών πορισμάτων. Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.
- Θεοδωρικάκου, Ο., Αλαμάνου, Α., Σταματογιανοπούλου, Ε., Τούρκου, Α., Καρύδη, Κ., Σαραντίδης, Δ., Κατσαδώρος, Κ. (2012). «*Η Έλλειψη Στέγης στην Ελλάδα του 2012»*. Κλίμακα.
- Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ. (2003). *«Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση».* Ετήσια Έκθεση . Αθήνα.
- Καλλινικάκη, Θ. (2010) *«Ποιοτικές μέθοδοι στην έρευνα της κοινωνικής εργασίας».* Αθήνα : Τόπος.
- Καπούσι, Ν., Κουρλέτη, Π., Μυρσίνη , Μ. (2010). *«Η διερεύνηση των αντιλήψεων και των στάσεων των εργοδοτών για τους ανάπηρους στο Δήμο Ηρακλείου».* Ηράκλειο Κρήτης : Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Κρήτης.
- Κλίμακα (2011). «*Η αποτύπωση της έλλειψης στέγης στην Ελλάδα της οικονομικής κρίσης»*.
- Κυριαζή, Ν. (2011). «*Η Κοινωνιολογική Έρευνα. Κριτική Επισκόπηση των Μεθόδων και των Τεχνικών»*. Αθήνα : Πεδίο.
- Λαμπρινίδης, Γ., Μανιάτης, Θ., Μπασιάκος, Γ., Οικονόμου, Α., Παπαδοπούλου, Μ., Πασσάς, Κ. (2010). *«Εμπειρική προσέγγιση της απόλυτης φτώχειας στην Ελλάδα : οι ανάγκες για κατοικία, διατροφή, ένδυση, υπόδηση , μεταφορά»*. Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΣΕ. Παρατηρητήριο οικονομικών και κοινωνικών εξελίξεων.
- Μητράκος, Θ., Τσακόγλου, Π. (2012). «*Ανισότητα, Φτώχεια και υλική Ευημερία : από τη μεταπολίτευση ως την τρέχουσα κρίση*. Τράπεζα της Ελλάδος. *Κοινωνική Πολιτική και Κοινωνική συνοχή στην Ελλάδα σε συνθήκες οικονομικής κρίσης»*.
- Μπαλούρδος, Δ. (2012). *«Η Φτώχεια στην Ελλάδα: Τάσεις, Προκλήσεις, Πολιτικές»* στο *«Νέα Φτώχεια & Κοινωνικός Αποκλεισμός: Πολιτικές*

καταπολέμησης & καθιέρωση ενός Ελαχίστου Εγγυημένου Εισοδήματος». Ειδική συνεδρία 15 Φεβρουαρίου 2012. Αθήνα. Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών. http://www.ekke.gr .

- Μπουρίκος, Δ. (2013). *«Κοινωνική Αλληλεγγύη στην Ελλάδα της κρίσης : Νέο κύμα ανάδυσης της κοινωνίας πολιτών ή εμπέδωση της κατακερματισμένης κοινωνικής ιδιότητας του πολίτη;».* Ερευνητικό κείμενο Ν. 3. Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ). Παρατηρητήριο για την κρίση.
- Ο.Κ.Ε Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή της Ελλάδας (2009). *«Γνώμη της Ο.Κ.Ε : Φτώχεια»*. Γνώμη Πρωτοβουλίας.
- Παπά, Ε. (χ.χ). *«Ευπαθείς Κοινωνικές Ομάδες και ο Κοινωνικός Αποκλεισμός τους».*
- Πούλου, Μ. (2011). *«Άστεγοι, Μετανάστες, Χρήστες στο Ιστορικό Κέντρο της Αθήνας».* Αθήνα : Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Σαπουνάκης, Α. (2014). *«Κρατική στεγαστική μέριμνα στην Ελλάδα : Ιστορική Αναδρομή, Προβλήματα και προοπτικές».* Παρουσίαση, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.
- Σκραπαρλής, Α. (2013). *«Σύγχρονο Αστικό τοπίο, Δημόσιος χώρος και Άστεγοι».* Μεταπτυχιακή Διατριβή. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.
- Τσιάκαλος, Γ. (2006). *«Φτώχεια Εκπαίδευση και Κοινωνικός Αποκλεισμός. Η Περίπτωση των Σιτιζομένων στα Συσσίτια της Εκκλησίας».* Θεσσαλονίκη : Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.
- Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (2017). http://www.ministryofjustice.gr.
- Κουλικούρδη, Α. (2009). *Πληροφοριακή Συμπεριφορά των Ατόμων με Αναπηρία (ΑμεΑ) και οι Υποστηρικτικές Τεχνολογίες σε περιβάλλον Βιβλιοθηκών.* Ανακτήθηκε 1 Οκτωβρίου 2021 από την ιστοσελίδα http://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/17257# page/1/mode/

Ξενόγλωσση

- FEANTSA European Federation of National Organisations *«Working with the Homeless».* (2017). http://www.feantsa.org.
- Gordon, D. et al., (2000). *«Poverty and Social Exclusion in Britain»* York: Joseph Rowntree Foundation.
- Ringen, S. (1988). *«Direct and indirect measures of poverty».* Journal of Social Policy, 17(3): 351-365No. 3.
- Townsend, P. (1979). *«Poverty in the United Kingdom».* London, Allen Lane and Penguin Books.
- United Nations, (1995). *«The Copenhagen declaration and program of action, World Summit for Social Development, 6-12 March 1995».* New York.
- Creswell, J. (2011). *Η Έρευνα στην Εκπαίδευση: Σχεδιασμός, Διεξαγωγή και Αξιολόγηση της Ποσοτικής και Ποιοτικής* Έρευνας. Αθήνα: Έλλην.